

Gezamenlijk advies

de stroomgebiedbeheerplannen 2016-2021

Ontwerp stroomgebiedbeheerplannen 2016-2021

Datum goedkeuring Minaraad **18 december 2014**

Datum goedkeuring SALV **19 december 2014**

Datum goedkeuring SERV **22 december 2014**

Volgnummer **2014 | 041**

Coördinator + e-mailadres **Dirk Uyttendaele, dirk.uyttendaele@minaraad.be**

Co-auteur + e-mailadres **Kris Van Nieuwenhove,
kris.vannieuwenhove@lv.vlaanderen.be**

Co-auteur + e-mailadres **Annick Lamote, alamote@serv.be**

Inhoud

Krachtlijnen.....	3
Procesbeschrijving	7
Dossierbeschrijving	8
Aanbevelingen.....	15
1 Algemene bemerkingen en aanbevelingen.....	15
2 Gevoerde proces	20
3 Beheerplannen.....	22
4 Maatregelenprogramma.....	33
4.1 Basismaatregelen en aanvullende maatregelen.....	33
4.2 "Meer doen met minder" met respect van verplichtingen .	35
4.3 Gebieds- en doelgerichte aanpak	35
4.4 Prioritering van acties en maatregelen	38
4.5 Financiering	42
Referentielijst.....	47
Figuren	49
Afkortingen	50
Bijlage	52

Krachtlijnen

Algemeen stellen de Raden vast dat rekening werd gehouden met een aantal opmerkingen uit hun advies over de eerste generatie stroomgebied-beheerplannen (SGBP). Ze zijn tevreden over de integratie van de maatregelen in uitvoering van de Kaderrichtlijn Water en de Overstromingsrichtlijn in één plan. Het deel over grondwater in de SGBP is in het algemeen goed onderbouwd, toch hebben de Raden hierover nog enkele opmerkingen.

De Raden vragen duidelijkheid omtrent het voornemen inzake waterbeleid uit het Pact 2020 en hoe dit zal meegenomen worden in de beleidskeuzes over het maatregelenprogramma bij de SGBP.

De Raden suggereren om, in overleg met de federale overheid en rekening houdend met de Europese context, te onderzoeken of en welke instrumenten in het kader van een productbeleid kunnen ingezet worden om verspreiding van stoffen in het milieu te voorkomen. Ze vragen ook een globale afstemming binnen de stroomgebiedsdistricten, bijvoorbeeld inzake de afstemming van de toestandbeoordeling van de waterlichamen en vragen meer vooruitgang inzake het overleg omtrent de kwantitatieve problematiek van grensoverschrijdende waterlichamen.

De Raden vragen om de GUP's bindend te maken voor de gemeenten. Ze vragen dat cruciale delen van de SGBP effectief bindend worden verklaard door de Vlaamse Regering. Indien er geen feitelijk bindende verklaring op de lopende procedure zou volgen, dan verzwakt dat het organisatorische en coördinerende karakter van de SGBP.

De Raden missen een interactie van de SGBP met het ruimtelijk beleid. Specifiek ontbreekt het 'vasthouden' van water in het stedelijk gebied.

Gevoerde proces. De Raden appreciëren de communicatie-initiatieven van de CIW, maar stellen tegelijk dat ze wellicht te hoogdrempelig waren en er te weinig rekening gehouden werd met de lokale stakeholders en met diversificatie naar doelgroep. Ook de participatie-initiatieven via de Raden worden op prijs gesteld. Maar ook hier is verbetering mogelijk en formuleren de Raden enkele concrete aanbevelingen.

Beheerplannen. De goede toestand werd voor geen enkel Vlaams waterlichaam bereikt in 2015 en in 2021 zal de goede toestand waarschijnlijk ook niet overal bereikt worden. Het model dat voor de beoordeling gebruikt werd door de CIW, leidt er, zelfs in het maximale scenario, toe dat slechts 60% van de waterlopen in goede toestand zal zijn in 2021. Dit impliceert dat het 'maximale scenario' niet de juiste of onvoldoende maatregelen bevat om de goede toestand te bereiken. De Raden menen echter dat de gehanteerde toetsing in de SGBP de verkeerde relatie in beeld brengt. Ze

menen dat enkel de niet-hydromorfologische maatregelen aan het bestaande model getoetst zouden mogen worden en dat voor hydromorfologische maatregelen een andere manier had moeten gebruikt worden om met kosteneffectiviteit om te gaan. Bovendien is door een betere inzet van de kosten-efficiëntie-beoordelingen van maatregelenpakketten – in het bijzonder binnen het scenario “regulier” - een hoger doelbereik in de planperiode mogelijk. De Raden wijzen ook op de interactie van die vaststellingen met de evaluatie van de Kaderrichtlijn in 2019 door de Europese Commissie. Ook de onderbouwing voor de mogelijkheid van verminderde doelstellingen zou nu al op een juridisch correcte manier voorbereid moeten worden.

Fosfor is de belangrijkste probleempaarparameter. Het is dus duidelijk dat er specifieke aandacht naar fosfor dient te gaan en dat de nodige maatregelen dienen te worden genomen. Voor de industrie wordt gevraagd om na te gaan welke bijkomende proportionele maatregelen eventueel nog kunnen gerealiseerd worden. Voor huishoudens lijkt de uitbouw van de saneringsinfrastructuur in veel gevallen een kosteneffectieve maatregel. Inzake waterzuivering blijven de Raden aandacht vragen voor P-verwijdering. Voor de landbouw vallen de mogelijke maatregelen onder bemesting of onder het voorkomen van afspoeling. Vanuit governance-oogpunt zouden de Raden het logisch vinden dat de nodige bemestingsmaatregelen in het MAP zouden worden opgenomen. Maar de organisaties binnen de Raden hebben tegenstrijdige meningen over de vraag in hoeverre dit is gebeurd in het huidige MAP-voorstel. Aangaande maatregelen tegen afspoeling kan nog veel vooruitgang geboekt worden. Het is echter ook wenselijk om het erosiebeleid meer geïntegreerd aan te pakken en af te stemmen met het ruime water- en bodembeleid. De lange doorwerkijd van landbouwmaatregelen moet in rekening worden gebracht bij de verwachte resultaten van de modellen, maar het betekent volgens de Raden dat de reeds lopende maatregelen nu zeker moeten verder gezet worden en dat er snel met de eventueel gewijzigde (MAP5) en bijkomende maatregelen moet begonnen worden.

De Raden bevelen aan om de resultaten van het IHD-proces integraal ter harte te nemen door de goedgekeurde instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten te integreren in het regulier scenario en bij de acties duidelijk te maken wie de trekker is en waar het budget is gereserveerd. Dit moet gekaderd worden binnen het voorziene traject van uitvoering van de Managementplannen.

Omtrent de oeverzoneprojecten vragen de Raden dat het besluit, dat uitvoering en duidelijkheid moet brengen, spoedig wordt uitgewerkt en in voege kan treden. Omtrent overstromingsgebieden vragen de Raden een snelle operationalisering van het voornemen om de protectiemaatregelen

te bekijken in gebiedsgerichte integrale projecten om maximaal multifunctionele win-wins te realiseren. Met betrekking tot de aanduiding van sterk veranderde waterlichamen vragen ze om kritisch te beoordelen én te motiveren of het nuttig doel werkelijk een onoverkomelijk obstakel vormt voor het bereiken van de goede ecologische toestand. Indien dit niet het geval is, is er geen reden om het waterlichaam als sterk veranderd aan te duiden.

De Raden onderschrijven de beleidskeuze om te werken met herstelprogramma's voor grondwaterlichamen en wijzen erop dat, om ze degelijk te kunnen uitvoeren, de afbouw van winning uit bepaalde grondwaterlagen voldoende voorspelbaar moet zijn, gepaard moet gaan met flankerende maatregelen en voorbereid dient te worden in overleg met de betrokkenen.

Maatregelenprogramma. Het maatregelenprogramma maakt onderscheid tussen "beslist" beleid en bijkomende maatregelen. De Raden geven de voorkeur aan een opdeling in basis- en aanvullende maatregelen zoals bepaald in de Kaderrichtlijn. Indien toch alle maatregelen als aanvullend worden beschouwd dan moeten alle maatregelen tegenover elkaar afgewogen worden, dus ook de maatregelen "beslist" beleid, wat nu niet gebeurde.

De Raden zijn voorstander van een gebieds- en doelgerichte aanpak, maar hebben bedenkingen bij de focus op speerpunt- en aandachtsgebieden. Ten eerste hebben ze vragen bij de werkelijke prioritering in deze gebieden en ten tweede lijkt deze aanpak niet de meest kostenefficiënte. De Raden zijn voorstander van een gebiedsgerichte aanpak op een tweeledige manier. In de gebieden met de kleinste doelafstand, de zogenaamde speerpuntgebieden, moet vooral ingezet worden op hydromorfologische maatregelen, omdat deze aanpak win-wins toelaat met vb. Natura 2000 en schade door overstromingen kunnen beperkt worden. Emissiereductie-maatregelen dienen ook gebiedsgericht gescreend te worden aan de hand van het milieukostenmodel met als doel de inzet van de meest kosteneffectieve maatregelen in functie van de richtlijnen.

Tegelijk moet ook gefocust worden op probleemparameters zoals fosfor.

Het beleid aangaande de prioritaire stoffen lijkt zich toe te spitsen op industriële puntlozingen. Het aandeel van die puntlozingen is voor nagenoeg alle prioritaire stoffen ingrijpend verminderd en draagt in vele gevallen slechts nog in zeer beperkte mate bij tot hun totale emissie in Vlaanderen. Door het beleid in grote mate te focussen op deze bronnen zullen bijgevolg slechts minimale reducties te realiseren zijn. Het is aangewezen om eerder op aanvullende maatregelen voor andere bronnen, in het bijzonder voor diffuse bronnen, te richten.

Kostenefficiëntie is een cruciaal criterium voor de opmaak van het maatregelenprogramma wegens de grote uitdagingen en de beperkte (extra) middelen. De Raden vragen dan ook verduidelijking over het niet weerhouden van sommige kosteneffectieve maatregelen en over de doorslaggevende criteria om te opteren voor duurdere maatregelen. In sommige gebieden mag een voorkeur voor kosteneffectieve maatregelen boven de uitbouw van niet-prioritaire saneringsinfrastructuur niet uitgesloten worden. De afweging van maatregelen moet ook over de maatregelenpakketten heen gebeuren en bij bestaande maatregelen moet gestreefd worden naar efficiëntiewinsten.

Financiering. Tegenover de zeer grote uitdaging om de goede toestand te behalen staan beperkte middelen. Nog heel wat maatregelen en acties uit het vorig plan wachten op uitvoering omwille van ontoereikende middelen. Specifiek met betrekking tot het Sigmaplan is de tijdige uitvoering van maatregelen en acties noodzakelijk. De Raden vinden de voorstelling van de budgetten van de verschillende scenario's onduidelijk.

Er moet een duidelijk onderscheid gemaakt worden tussen redelijkheid en haalbaarheid van maatregelen. Het uitgangspunt om redelijkheid te beoordelen is de afweging van de kosten tegenover de baten. Wie de maatregelen of actie moet betalen is hier (nog) niet relevant. Indien kosteneffectieve maatregelen de haalbaarheid voor bepaalde doelgroepen in het gedrang brengen, dan moeten er sociale en economische correcties uitgewerkt worden om de meest kosteneffectieve maatregelen daadwerkelijk te realiseren. De Raden formuleren ernstige bezwaren bij de onderbouwing van de haalbaarheidscriteria. Ook bij de verdeling van de kosten van de overheid (die moeilijk toewijsbaar zijn aan een doelgroep) hebben ze vragen, net zoals bij het gegeven dat niet alle kosten voor de doelgroepen in rekening zijn gebracht. Ze betreuren ten eerste dat conclusies worden getrokken over de haalbaarheid van de verschillende scenario's voor de doelgroepen op basis van illustratieve cijfers.

De Raden dringen tenslotte aan op een maatschappelijk debat over de financiering en de kostendoorrekening van de maatregelen. Ze verwijzen hierbij naar de lange termijnvisie over de financiering van het waterbeleid die is aangekondigd in het Vlaams regeerakkoord. De Raden vragen uitdrukkelijk om hierbij in een vroege fase betrokken te worden.

Procesbeschrijving

Datum adviesvraag	9 juli 2014
Naam adviesvrager + functie	Philippe D'Hondt, Voorzitter CIW
Rechtsgrond van de adviesvraag	DIW, art.37, §3
Adviestermijn	6 maanden
Samenwerking	Minaraad, SALV en SERV
Overlegcommissie	Gezamenlijke werkcommissie
Vergaderingen: soort + datum	Een hoorzitting met de CIW op 23 november, korte besprekingen op 28 augustus, 25 september, 9 oktober en 13 november 2014, volle werkgroepvergaderingen op 27 november, 4, 9 en 11 december 2014 en een amendementenvergadering op 17 december 2014

Na kennismaking met het uitgebreide dossier en enkele inleidende besprekingen beslisten de werkgroepen om eerst deel te nemen aan één van de vijf provinciale informatievergaderingen welke door de CIW werden georganiseerd tussen 24 september en 7 oktober 2014.

In de loop van dat proces verkoos de werkcommissie om bovenop nog een bijkomende informatievergadering te organiseren met de CIW. Deze vergadering werd voorbereid door een aantal schriftelijke vragen vanuit de commissieleden aan de CIW. De hoorzitting ging door op 23 oktober 2014.

Dossierbeschrijving

- [1] De Kaderrichtlijn Water (KRW) en de Overstromingsrichtlijn (OR) vormen de basis voor de tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen.

De Kaderrichtlijn Water¹ stelt een wettelijk kader in om de waterkwaliteit te beschermen en te herstellen en het duurzame gebruik van water op lange termijn te garanderen. De richtlijn voorziet in een aanpak van het waterbeheer op het niveau van stroomgebieden (de natuurlijke geografische en hydrologische eenheden). De richtlijn bevat specifieke termijnen voor het bereiken van een goede toestand voor de watersystemen (zowel oppervlaktewater als grondwater) en voorziet een aantal afwijkmogelijkheden voor het behalen van die goede toestand. De maatregelen, nodig voor het bereiken van de goede toestand, worden opgenomen in stroomgebiedbeheerplannen die voor het eerst dienden vastgesteld te zijn tegen eind 2009 en vervolgens om de zes jaar moeten herzien en opnieuw vastgesteld worden.

De Overstromingsrichtlijn² stelt een wettelijk kader in voor de beoordeling en het beheer van overstromingsrisico's om de negatieve gevolgen die overstromingen kunnen hebben voor de veiligheid van de mens, het milieu, het cultureel erfgoed en de economische bedrijvigheid te beperken. De maatregelen om die negatieve gevolgen te verminderen, worden opgenomen in de overstromingsrisicobeheerplannen die voor het eerst dienen opgesteld te worden tegen eind 2015 en vervolgens om de zes jaar worden herzien. In overstromingsrisicobeheerplannen wordt rekening gehouden met een aantal relevante aspecten, zoals kosten en baten, en worden alle aspecten van overstromingsrisicobeheer behandeld, met speciale nadruk op preventie, bescherming en paraatheid.

- [2] Het doel van de Kaderrichtlijn Water is het bereiken van de goede toestand van oppervlakte- en grondwater. Deze goede toestand wordt voor het oppervlaktewater bepaald aan de hand van verschillende parameters:
- Goede ecologische toestand/potentieel
 - Algemeen fysisch-chemische parameters, bv. fosfor, stikstof, geleidbaarheid, pH, opgeloste zuurstof
 - Biologische kwaliteitselementen, bv. vissen, macro-invertebraten, macrofyten, fytobenthos, fytoplankton

¹ Richtlijn 2000/EG/60 van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2000 tot vaststelling van een kader voor communautaire maatregelen betreffende het waterbeleid.

² Richtlijn 2007/60/EG van het Europees Parlement en de Raad van 23 oktober 2007 over beoordeling en beheer van overstromingsrisico's.

- Hydromorfologie
- Specifiek verontreinigende stoffen, bv. arseen, barium, kobalt, uranium, vanadium
- Goede chemische toestand
 - Stoffen uit de Dochterraichtlijn³

Een gedeelte van deze stoffen wordt benoemd als 'alomtegenwoordige stoffen'. Dit zijn stoffen zoals bv. PAK's in overal voorkomen en lang in het milieu blijven. Op voorstellingen mogen deze alomtegenwoordige stoffen afzonderlijk weergegeven worden om een beter beeld te geven van de actuele problematiek.

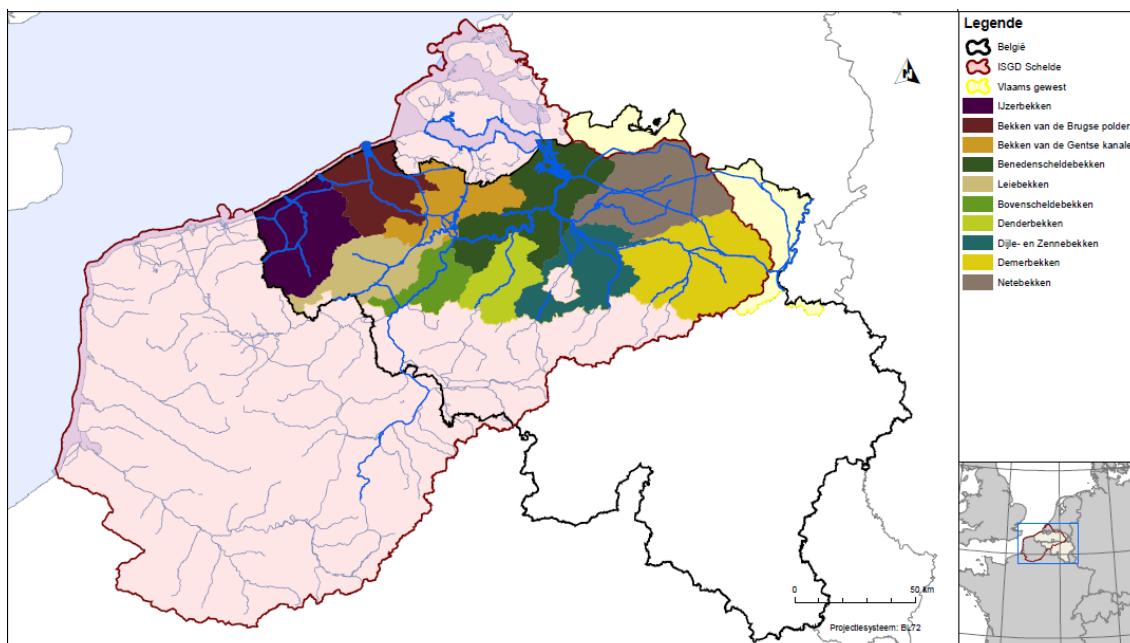
bv. DDT, PAK's, PCB's, naftaleen, tributyltinverbindingen

De goede toestand van het grondwater wordt bepaald aan de hand van een aantal kwaliteits- en kwantiteitsparameters.

- [3] De Kaderrichtlijn Water en de Overstromingsrichtlijn zijn in Vlaanderen omgezet via het decreet betreffende het integraal waterbeleid⁴. Het decreet betreffende het integraal waterbeleid vormt het basisdecreet voor de organisatie, de planning en het overleg van het integraal waterbeleid in Vlaanderen en zet de Kaderrichtlijn Water en de Overstromingsrichtlijn om in Vlaamse wetgeving.
- [4] Het Vlaams Gewest maakt deel uit van twee internationale stroomgebied-districten en omvat vier stroomgebieden, elf bekkens en zes grondwatersystemen. In het Vlaams Gewest liggen vier stroomgebieden: de Schelde, de Maas, de IJzer en de Brugse Polders. De Schelde maakt samen met de IJzer en de Brugse Polders deel uit van het internationale stroomgebied-district van de Schelde. Het Vlaamse deel van dit stroomgebied-district wordt opgedeeld in tien bekkens. De Maas maakt deel uit van het internationale stroomgebied-district van de Maas en heeft één bekken in Vlaanderen, het Maasbekken.

³ Richtlijn 2008/105/EG van het Europees Parlement en de Raad van 16 december 2008 inzake milieukwaliteitsnormen op het gebied van waterbeleid en tot wijziging en vervolgens intrekking van de Richtlijnen 82/176/EEG, 83/513/EEG, 84/156/EEG, 84/491/EEG en 86/280/EEG van de Raad, en tot wijziging van Richtlijn 2000/60/EG.

⁴ Decreet van 18 juli 2003 betreffende het integraal waterbeleid.

Figuur 1 Situering van het Vlaams deel van het stroomgebieddistrict van de Schelde in het internationale stroomgebieddistrict. De lichtgele delen in het noorden van de provincie Antwerpen en het oosten van de provincie Limburg vormen het Vlaams deel van het stroomgebieddistrict van de Maas.

Het grondwater in Vlaanderen wordt opgedeeld in zes grondwatersystemen.

- [5] De tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen bestaan uit verschillende onderdelen. De strategische adviesraden beperken zich in dit advies tot de 'beheerplannen Vlaamse delen' en het 'maatregelenprogramma bij de stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas'. Uitzonderlijk wordt gerefereerd naar de bekkenspecifieke delen of de grondwaterspecifieke delen.

Figuur 2 De stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas (2016-2021) bestaan uit verschillende planonderdelen.

In de beheerplannen voor het Vlaamse deel van de internationale stroomgebieddistricten van Schelde en Maas wordt de huidige toestand van het water beschreven en geanalyseerd. De focus ligt op de grotere waterlopen en de kanalen.

Er wordt nagegaan wat de invloed is van menselijke activiteiten op het oppervlaktewater en het grondwater. Er is ook een economische analyse opgenomen van de waterdiensten: productie, distributie en transport van drinkwater en de sanering van afvalwater. Deze analyse vormt de basis voor een waterprijsbeleid waarbij de vervuiler een redelijke bijdrage levert in de waterkosten.

De te bereiken goede toestand wordt geconcretiseerd in milieudoelstellingen voor oppervlakte- en grondwater. De actuele toestand van het watersysteem wordt getoetst aan die doelstellingen en er wordt ingeschat of met de voorgestelde maatregelen een goede toestand haalbaar is tegen eind 2021. Is dat niet het geval, dan wordt een afwijking gemotiveerd.

Alle maatregelen en acties die genomen worden om de toestand van de watersystemen te verbeteren of de overstromingsrisico's beter te beheren zijn samen gebracht in het maatregelenprogramma.

Het maatregelenprogramma is opgebouwd uit 9 maatregelengroepen.

1	Europese wetgeving	Kaderrichtlijn Water
2	Kostenterugwinningsbeginsel en vervuiler-betaalt-beginsel	
3	Duurzaam watergebruik	
4	A Beschermde en waterrijke gebieden – gedeelte grondwater B Beschermde en waterrijke gebieden – gedeelte oppervlaktewater	
5	A Kwantiteit grondwater B Kwantiteit oppervlaktewater	
6	Overstromingen	Overstromingsrichtlijn
7	A Verontreiniging grondwater B Verontreiniging oppervlaktewater	Kaderrichtlijn Water
8	A Hydromorfologie B Waterbodems	
9	Andere maatregelen	

Binnen deze 9 maatregelengroepen werden 98 maatregelen uitgewerkt die – in totaal - bestaan uit ongeveer 1700 acties.

[6] **Het concept van de stroomgebiedbeheerplannen.** Het doel van de stroomgebiedbeheerplanning is een afstemming tot stand te brengen tussen drie dimensies: de ruimtelijke, de sectorale en de financiële dimensies met een impact op het watersysteem en het waterbeleid.

De kern van een stroomgebiedbeheerplan is het overzicht van de milieudoelstellingen voor alle wateren in het stroomgebied en het maatregelenprogramma. Daarnaast bevat een stroomgebiedbeheerplan:

- Een algemene beschrijving van de kenmerken van het stroomgebied en de indeling van het oppervlaktewater en grondwater in waterlichamen. De te behalen milieudoelstellingen zijn niet in het volledige stroomgebied dezelfde. Binnen de contouren van een waterlichaam zijn de milieudoelstellingen wel identiek.
- Een druk- en impactanalyse: een analyse van de effecten van menselijke activiteiten (huishoudens, bedrijven, landbouw, transport, toerisme en recreatie) op het grond- en oppervlaktewater en van de belangrijkste bedreigingen.
- Een economische analyse van de waterdiensten, namelijk de publieke drinkwaterproductie en -distributie, de publieke inzameling en zuivering van afvalwater, de zelfvoorzieningen inzake waterproductie en de zelfvoorziening inzake zuivering van afvalwater. Deze analyse ontleedt welk deel van de kosten van de waterdienst vandaag betaald wordt door de gebruiker en welk deel door de overheid. De analyse vormt de basis voor een waterprijsbeleid waarin de gebruiker of de vervuiler een redelijke bijdrage levert in de kosten van de waterdienst.

Artikel 11 van de Kaderrichtlijn Water bepaalt dat elke lidstaat voor elk stroomgebiedsdistrict op zijn grondgebied (of voor het op zijn grondgebied gelegen deel van een internationaal stroomgebiedsdistrict) een maatregelenprogramma moet opstellen. Volgens artikel 4 dient het maatregelenprogramma maatregelen te bevatten voor oppervlaktewateren, grondwater en voor beschermde gebieden.

Een maatregelenprogramma bevat, volgens artikel 11, 'basismaatregelen' en waar nodig ook 'aanvullende maatregelen'. Basismaatregelen zijn de minimumvereisten waaraan moet worden voldaan. Artikel 11, lid 3 geeft een opsomming van maatregelen die onder deze categorie vallen. Aanvullende maatregelen zijn de maatregelen die worden ontworpen en uitgevoerd in aanvulling op de basismaatregelen teneinde de doelstellingen te bereiken.

Naast maatregelen in uitvoering van de Kaderrichtlijn Water bevatten de voorliggende ontwerp stroomgebiedbeheerplannen ook maatregelen in uitvoering van de Overstromingsrichtlijn. Hiermee wordt uitvoering gegeven aan artikel 7, ten derde van deze richtlijn: *"Overstromingsrisicobeheerplannen omvatten maatregelen met de bedoeling om de overeenkomstig lid 2 vastgestelde doelstellingen te verwezenlijken, alsmede de in deel A van de bijlage vermelde onderdelen."*

Deze overstromingsrisicobeheerplannen werden integraal opgenomen in de stroomgebiedbeheerplannen, hiermee wordt invulling gegeven aan artikel 14 van de Overstromingsrichtlijn: *"De lidstaten nemen de passende maatregelen om de toepassing van deze richtlijn en van Richtlijn 2000/60/EG*

(de Kaderrichtlijn Water, red.) *te coördineren, en zoeken daarbij in het bijzonder naar mogelijkheden voor de verbetering van de efficiëntie en de informatie-uitwisseling en voor het verwezenlijken van gemeenschappelijke synergiën en voordelen [...]".*

- [7] **Bindendheid van de stroomgebiedbeheerplannen.** Volgens het Decreet Integraal Waterbeleid (art.36, §2) duidt de Vlaamse Regering de onderdelen van de stroomgebiedbeheerplannen aan die bindend zijn voor de diensten en agentschappen die afhangen van het Vlaamse Gewest, de besturen, alsook de publiekrechtelijke en privaatrechtelijke rechtspersonen die in het Vlaamse Gewest zijn belast met taken van openbaar nut. Behoudens de omstandigheden en voorwaarden, die zijn vastgelegd in art.36, § 3, tweede en derde lid, kan van het bindende gedeelte van de stroomgebiedbeheerplannen niet in minder strenge zin worden afgeweken.

De stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas van de eerste generatie en het maatregelenprogramma voor Vlaanderen werden door de Vlaamse Regering een eerste keer vastgesteld op 9 juli 2010 en werden opnieuw vastgesteld op 8 oktober 2010 na het advies van de Raad van State. Voor de beslissing van 8 oktober 2010 werden de kosten van de maatregelen aangepast aan de kosten van de acties in de speerpuntgebieden en de kosten van de overige generieke maatregelen.

In 2010 werd blijkbaar geen enkel deel van de stroomgebiedbeheerplannen expliciet bindend verklaard door de Vlaamse Regering. In de feiten hebben de stroomgebiedbeheerplannen gedurende de plantermijn onvoldoende doorwerking vertoond. Er kan een oorzakelijk verband zijn tussen beide vaststellingen.

- [8] De opmaak van de stroomgebiedbeheerplannen volgt een uitgebreid traject. Binnen dit traject is een openbare raadpleging voorzien van 9 juli 2014 tot 8 januari 2015. Geïnteresseerden kunnen alle beschikbare documenten raadplegen op de website www.volvanwater.be. Daarnaast werden vijf informatiedagen georganiseerd in de vijf provincies.

- [9] **Minaraad, SALV en SERV adviseerden reeds over waterbeleid.**

- Advies stroomgebiedbeheerplannen Schelde en Maas⁵
- Advies over het wijzigingsdecreet van het decreet Integraal Waterbeleid⁶

⁵ Minaraad, SERV en SALV, Advies van mei 2009 over de stroomgebiedbeheerplannen Schelde en Maas

⁶ Minaraad, SERV en SALV, Advies van september 2012 over het wijzigingsdecreet van het decreet Integraal waterbeleid

- Advies over de wijziging van het organisatiebesluit voor uitvoering van het Decreet Integraal Waterbeleid⁷
- Advies over de tweede waterbeleidsnota⁸

⁷ Minaraad, SERV en SALV, Advies van november / december 2013 over de wijziging van het organisatiebesluit voor uitvoering van het Decreet Integraal Waterbeleid.

⁸ Minaraad, SERV en SALV, Advies van juni 2013 over de tweede waterbeleidsnota

Aanbevelingen

1 Algemene bemerkingen en aanbevelingen

[10] De Raden stellen vast dat er rekening werd gehouden met een aantal opmerkingen uit hun advies over de eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen⁹. Ze hebben bij sommige elementen daarvan echter wel nog bedenkingen en komen daar dan verder in het advies op terug.

Er werd onder andere rekening gehouden met aanbevelingen over:

- Anticipatie op het adaptatiebeleid;
- Integratie van de opmaak van beheerplannen voor stroomgebieden, bekkens en deelbekkens in één planperiode;
- De selectie van nuttige doelen (zie [29]);
- De criteria voor sterk veranderde waterlopen (zie [29]);
- Het Pact 2020 (zie [13]);
- Afbakening van overstromingsgebieden.
- Productbeleid (zie [14]);
- Een meer doelgerichte aanpak (zie [34]);

[11] De Raden zijn tevreden over de integratie van de maatregelen in uitvoering van Kaderrichtlijn Water en de Overstromingsrichtlijn in één plan.

[12] **Uitgebreide onderbouwing van het deel over grondwater.** De Raden stellen vast dat de delen in het SGBP aangaande grondwater in het algemeen goed onderbouwd zijn, goed gemotiveerd en dat de voorspelbaarheid van de resultaten eveneens goed zit. Ook aangaande de aandacht voor het drinkwaterbeleid en het klimaat- en adaptatiebeleid scoren de verschillende delen over grondwater goed. De Raden wensen bijgevolg daarover hun appreciatie uit te spreken. Toch hebben de Raden nog enkele opmerkingen (zie ook [32]).

Hiermee wordt geantwoord op de centrale uitdaging om de grondwaterlagen intact te houden of te herstellen. De Raden willen echter benadrukken dat het belangrijk is om de levering van voldoende kwaliteitsvol water aan een correcte prijs te (kunnen) garanderen voor toepassingen die een dergelijke kwaliteit nodig hebben.

⁹ Zie voetnoot 5

- [13] **De rol van het Pact 2020 en ViA.** In hun gezamenlijk advies van 2009 stelden de Raden vast: *"Op 20 januari 2009 ondertekenden de Vlaamse Regering, de sociale partners en de verenigde verenigingen het Pact 2020. Met dit Pact willen de ondertekenaars "een maatschappelijke dynamiek pro actie en verandering stimuleren, zodat Vlaanderen tegen 2020 tot de allerbeste Europese regio's op economisch, ecologisch, sociaal en maatschappelijk vlak behoort". Ondertussen tekenden meer dan 70 individuele organisaties dit Pact. De doelstellingen van het Pact 2020 hebben dus een zeer ruim draagvlak."*

Een van de doelstellingen van dit Pact bepaalt dat Vlaanderen zich engageert om "tegen 2021 te voldoen aan de kwaliteitsvereisten van de KRW".

Om die doelstellingen te realiseren heeft Vlaanderen het ViA-project (Vlaanderen in Actie) opgestart.

De Raden stellen vast dat de rol beperkt is tot één van de zes scenario's van kosteneffectieve actiepakketten, m.a.w. *"tegen 2021 te voldoen aan de kwaliteitsvereisten van de KRW"*.

De Raden vragen duidelijkheid over het statuut van het Pact 2020 aangaande de doelstelling om "tegen 2021 te voldoen aan de kwaliteitsvereisten van de KRW" en vragen om duidelijk te maken hoe dit beleidsvoornemen zal meegenomen worden in de beleidskeuze over het maatregelenprogramma.

- [14] **Productbeleid.** Het productbeleid is een federale bevoegdheid. In de ontwerpen van de eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen werd aangekondigd *dat de CIW overleg zal starten met de federale overheid over productbeleid*. De Raden schreven hierover in hun advies van 2009: *dat dit overleg al lang had moeten gestart zijn en dat het ontwerpstroomgebiedbeheerplan reeds het resultaat van dit overleg had moeten bevatten*.

Het ontwerpmaatregelenprogramma 2016-2021 bevat maatregelen die relevant zijn voor een aanpak via productbeleid, bijvoorbeeld:

- 2_F, Overkoepelende maatregelen inzake kostenterugwinning die gelden voor meerdere/alle waterdiensten tegelijk: Het onderzoek naar invoering van een heffing op diffuse verontreinigingsprocessen draagt bij tot een meer correcte kostenaanrekening en is een generieke actie die relevant is voor de publieke drinkwaterproductie en de zelfvoorzieningen inzake waterproductie (2_F_002, bijkomende actie). De Raden merken dat het onderzoek op zichzelf niet "bijdraagt" maar "kan leiden tot een beleidsbeslissing" over een meer correcte kostenaanrekening.

- 7_A_C, Het terugdringen van de verontreiniging van grondwater met pesticiden: *op basis van overschrijdingen van kwaliteitsnormen of negatieve concentratie-evoluties in het grondwater, voorstellen geformuleerd te worden aan de federale overheid m.b.t. erkenningen en het uitbreiden van het verbod op het gebruik van persistente pesticiden en afbraakproducten (7_A_C_004). Daarbij aansluitend is ook een evaluatie van het huidige gebruik van pesticiden en een eventuele aanpassing van het beleid (inclusief handhaving) nodig om de aanwezigheid van pesticiden binnen de beschermingszones terug te dringen. (7A_C_006).*

Actie7A_C_004 is beslist beleid, actie 7A_C_006 is bijkomend beleid.

De Raden menen dat de voorgestelde acties deel kunnen uitmaken van de instrumentenmix met het oog op de te bereiken doelstellingen. De instrumenten van het productbeleid kunnen als preventieve maatregelen ingezet worden om de verspreiding van ongewenste stoffen in het milieu te voorkomen. De Raden stellen vast dat heel wat productbeleid aangestuurd wordt op Europees niveau (uitvoering EU-Verordeningen, bv. REACH). Toch menen de Raden dat het inzetten van een federaal productbeleid voor specifieke knelpunten zinvol kan zijn.

De Raden suggereren om te onderzoeken voor welke problemen er in het kader van een productbeleid, in overleg met de federale overheid, instrumenten kunnen ingezet worden. Ze vragen ook overleg over de verschillende instrumenten binnen het productbeleid of die met productbeleid te maken hebben.

Bij de afweging van de keuze van instrumenten uit het productbeleid dient naast de principes van het milieubeleid rekening gehouden te worden met:

- de relatie met EU-regelgeving,
- de eventuele marktversturende effecten die uit federaal productbeleid of Vlaamse maatregelen voortvloeien (conformiteit aan de EU-regelgeving inzake vrijhandel en concurrentiebeleid),
- de mogelijkheden tot ontwijkgedrag (bv. gebruik van andere producten met schadelijke effecten, mogelijkheid tot aankoop in het buitenland, ...).

[15] **Streef naar globale afstemming binnen stroomgebiedsdistricten.** De Raden ondersteunen de unanieme beslissing van de lidstaten en de regio's binnen de internationale stroomgebiedsdistricten van de Schelde en de Maas om één enkel beheerplan te maken. Dit bestaat uit het 'overkoepelend deel van het beheerplan van het internationale stroomgebiedsdistrict', opgemaakt door de internationale riviercommissie en de nationale of ge-

westelijke delen. Het overkoepelend deel geeft een beeld van de coördinatie tussen de partijen van de internationale riviercommissie.

De Raden stellen vast dat er nog steeds verschillen bestaan op het vlak van de concrete invulling van de nationale of gewestelijke delen. Heel belangrijk daarbij is een afstemming van de toestandbeoordeling van de waterlichamen in de verschillende lidstaten. De Raden onderschrijven het belang van de vergelijking en afstemming van de toestandbeoordeling van waterlichamen stroomopwaarts en stroomafwaarts van lands- of regiogrenzen. De conclusies die hieruit voortvloeien, moeten echter meegenomen worden over het hele stroomgebied.

Ondanks de langere traditie van werking in het kader van een internationaal stroomgebied (het eerste Maas- en Scheldeverdrag dateert van 1994) stellen Minaraad, SERV en SALV vast dat de internationale stroomgebiedbeheercommissies van Schelde en Maas niet toonaangevend zijn in Europa. De Raden dringen er op aan dat ze daarvoor de noodzakelijke dynamiek ontwikkelen.

De Raden stellen vast dat maatregelen 5A_E_001 tot 004 "*Grensoverschrijdend overleg omtrent de kwantitatieve problematiek van de (grond)waterverdeling tussen Vlaanderen en ...*" met de verschillende aanpalende regio's en landen beslist beleid zijn en dus nog steeds niet zijn afgerond. Bovendien lijkt de aandacht vooral naar grondwater te aan. In het advies over de 1ste generatie stroomgebiedbeheerplannen (2009) drongen de Raden er op aan *dat Vlaanderen werk maakt van een verdrag over de waterkwantiteit met Frankrijk en het Waalse Gewest, en dit naar analogie met de afspraken met Nederland over de Maas en het kanaal Gent-Terneuzen*. Deze opmerking blijft bijgevolg onverkort van kracht (zie ook [40]).

- [16] **Bindendheid van de GUP's (gebiedsdekkende uitvoeringsplannen).** Het SGBP Schelde (r.41) stelt: "Omdat de verdere uitbouw en optimalisatie van het rioleringsstelsel belangrijke maatregelen zijn om tot een goede wattertoestand te komen, maken ook de herziene zoneringsplannen en de gebiedsdekkende uitvoeringsplannen onderdeel uit van deze 2de generatie stroomgebiedbeheerplannen¹⁰. Na vaststelling van de stroomgebiedbeheerplannen door de Vlaamse Regering zijn de herziene zoneringsplannen

¹⁰ De timing van de in het zoneringsplan nog uit te voeren rioleringsprojecten wordt vastgelegd in de gebiedsdekkende uitvoeringsplannen. De prioritering van de verschillende projecten inzake de verdere uitbouw van de saneringsinfrastructuur is gebaseerd op een kostenbatenanalyse van de verschillende projecten waarbij de kostprijs van het project wordt vergeleken met de milieu-impact, ook rekening houdend met milieu-impact van het effluent van de RWZI. De milieu-impact houdt rekening met gebiedspecifieke karakteristieken die de verschillende aspecten behandelen die de impact van de lozing van huishoudelijk afvalwater kunnen vergroten (SGBP, p.252).

en de uitvoeringsplannen bindend voor derden". Volgens de CIW¹¹ is "derden" hierin breed te interpreteren (Gewest, gemeenten, rioolbeheerders, drinkwatermaatschappijen, burgers, ...), maar is de term "bindend" niet verder gedefinieerd. Dat zou, volgens de CIW, voor gevolg hebben dat zoneringsplannen en GUP's niet bindend zijn voor de gemeenten. Gemeenten zijn niet verplicht om uitvoering te geven aan een plan en bijgevolg is er geen responsabilisering of handhaving t.a.v. de gemeenten. Uit het verleden weten we dat de implementatie van de rioleringsplannen grote verschillen kent tussen gemeenten. Zonder ernstige (financiële) responsabilisering én duidelijke koppeling met de gemeentelijke meerjarenbegroting zal de doorwerking van de GUP's (te) beperkt zijn. De Raden vragen daarom om de GUP's wel bindend te maken.

De Raden vragen dat zou nagegaan worden of de opname van (delen van) de GUP's in bindende delen van de stroomgebiedbeheerplannen ertoe kan leiden dat die (delen van de) GUP's bindend zijn voor de diensten en agentschappen die afhangen van het Vlaamse Gewest, de besturen, alsook de publiekrechtelijke en privaatrechtelijke rechtspersonen die in het Vlaamse Gewest zijn belast met taken van openbaar nut (zie [7]). Desgevallend vragen de Raden dat van deze mogelijkheid ook gebruik zou gemaakt worden.

Indien de verdere uitbouw en optimalisatie van het rioleringsstelsel de maatregel is die nodig om tot een goede watertoestand te komen of om te voldoen aan andere Europese verplichtingen (bv. Natura 2000, Zwemwaterrichtlijn, ...), dan moeten, volgens de Raden, de GUP's en zoneringsplannen wat dat betreft bindend zijn.

[17] **Bindendheid van de stroomgebiedbeheerplannen.** De Raden stellen vast dat voor de 1ste generatie stroomgebiedbeheerplannen geen expliciete verklaring van bindendheid van delen van die plannen is gebeurd door de Vlaamse Regering. De Raden merken op dat door geen enkel onderdeel van de stroomgebiedbeheerplannen bindend te verklaren het organisatorische en coördinerende karakter van de plannen dreigt te verzwakken, wat niet beantwoordt aan de geest van de Kaderrichtlijn. Tevens stellen de Raden vast dat de volgorde in de tijd van de vaststelling van de uitvoeringsprojecten tegenover de stroomgebiedbeheerplannen niet klopt, wat als een verzwakking van het bindend karakter kan gezien worden.

De Raden bevelen aan om op grondig afgewogen wijze cruciale delen van deze stroomgebiedbeheerplannen bindend te verklaren zodat er een sturing vanuit kan gaan.

¹¹ CIW, Verslag hoorzitting CIW 23/10/2014 in het kader van het advies 'stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas 2016-2021'

[18] **Interactie met het ruimtelijk beleid.** De Raden missen een interactie van het stroomgebiedbeheerplan met het ruimtelijk beleid. Door de sterk verspreide bebouwingspatronen in Vlaanderen lopen de kosten voor allerlei nutsvoorzieningen - zoals waterzuivering en drinkwatervoorziening - enorm hoog op. Om rioleringen aan te leggen moeten miljarden euro meerkosten gemaakt worden. Jaarlijks wordt hiervoor door de Vlaamse overheden meer dan 600 miljoen euro uitgegeven¹², dat is meer dan de helft van het totale milieubudget van de Vlaamse overheid. Ook de lokale besturen moeten hiervoor aanzienlijke budgetten vrijmaken. Op basis van de huidige gegevens van VMM is er voor Vlaanderen een financieringstekort voor rioleringen van circa 4 miljard euro voor de periode 2013-2027. Bij een meer aaneengesloten bebouwing kunnen dergelijke nutsvoorzieningen veel efficiënter en goedkoper worden uitgebouwd. Een ruimtelijke ordeningsbeleid dat verdere versnippering en verlinting tegengaat en de nadruk legt op kernversterking, is noodzakelijk om de uitbouw van het rioleringsstelsel betaalbaar te houden. Dit is des te belangrijker aangezien de verwachte bevolkingstoename resulteert in een behoefte aan 330.000 extra woongelegenheden tegen 2030¹³.

Daarnaast krijgt 'vasthouden' van water (op het land) minder aandacht. Er worden weliswaar wel initiatieven voorzien in de open ruimte (bv. inzake erosie), maar concrete maatregelen met ruimtelijke relevantie voor het 'vasthouden' van water in het stedelijk gebied (bv. de 'verstening') ontbreken.

2 Gevoerde proces

[19] De Raden vragen om de inspanningen om het draagvlak bij belanghebbenden te verhogen, te actualiseren en te verfijnen. De Raden stellen vast de CIW een uitgebreid traject heeft opgezet rond de communicatie van de publieke raadpleging van de stroomgebiedbeheerplannen:

- Een wegwijsfolder die de grote lijnen van het openbaar onderzoek schetst;
- Vijf provinciale informatiedagen over de stroomgebiedbeheerplannen;
- De website www.volvanwater.be.

De Raden appreciëren deze initiatieven. De hoge opkomst op de provinciale informatiedagen bevestigt dat er een ruime interesse bestaat. Dat was

¹² VLARIO, Investeren in Vlaamse rioleringen: is er een paradigma verschuiving nodig?, 2014

¹³ Vlaamse Bouwmeester, Naar een visionaire woningbouw, Kansen en opgaven voor een trendbreuk in de Vlaamse woonproductie, p.8/160.

verwacht gezien de impact van het waterbeleid op verschillende doelgroepen. Maar de Raden stellen ook vast dat in het bijzonder de provinciale informatiedagen door de belanghebbenden als zeer hoogdrempelig worden ervaren. Er wordt op deze bijeenkomsten immers uitgegaan van een ruime aanwezige expertise.

Daarnaast is er het feit van de integratie van de opmaak van beheerplannen voor stroomgebieden, bekkens en deelbekkens. Dit leidt tot een zeer omvangrijk plan. De informatieverstrekking is echter niet aangepast aan die format. Om de toegankelijkheid van de informatie te verbreden, moet ook rekening houden met de lokale stakeholders. De Raden vragen daarom om de informatie in de toekomst te diversifiëren naar de doelgroep (zie verder [20]).

[20] **Participatief karakter.** De procedure voor de ontwerp stroomgebiedbeheerplannen 2015-2021 begon voor de Raden concreet met de adviesvraag over het tijdschema en werkprogramma voor de opmaak van de tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen en de tweede waterbeleidsnota. Ook de adviesvraag over de SGBP's is gekoppeld aan een openbaar onderzoek.

De leden van de adviesraden konden deelnemen aan de provinciale infomomenten die in dit kader werden georganiseerd. Voor de adviesraden werden bovendien volgende momenten georganiseerd:

- Een infomoment op 28 mei 2014;
- Een hoorzitting op 23 oktober 2014.

Daarnaast zijn er voor de adviesraden ook de jaarlijkse overlegmomenten waarop de CIW haar jaarprogramma toelicht. De Raden appreciëren de inspanningen van de CIW op dit vlak. Desondanks hebben zij nog fundamentele vragen die eerder in het proces hadden kunnen vastgesteld en aangepakt worden. Daarom herhalen de Raden uit hun advies van 2009 dat dit proces minder participatief verloopt in vergelijking met andere processen. Ze verwijzen hiervoor naar het thematisch, sector- en gebiedsgericht Sigma-overleg en naar de tot standkoming van de instandhoudingsdoelstellingen waarbij de partners van bij het begin werden betrokken.

In het algemeen bevelen de Raden aan om de focus en de daarmee gepaard gaande inzet van tijd en middelen deels te verplaatsen naar een meer kwalitatief participatief proces voorafgaand aan de periode van het openbaar onderzoek. Dat zou kunnen resulteren in een grotere transparantie, draagvlak en inzicht bij de belanghebbenden in het ontwerpplan van de SGBP.

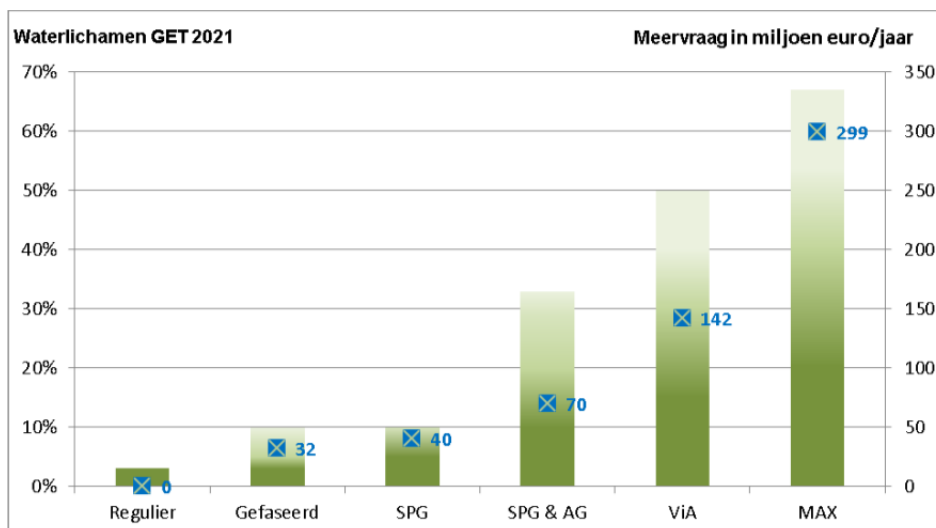
De Raden bevelen daarnaast concreet aan om:

- De verstrekte informatie op de infomomenten en op het overleg CIW-middenveld laagdrempeliger en toegespitst op het (de) bekken(s) aan te bieden;
- De provinciale infomomenten te vervangen door infomomenten die meer aansluiten bij de realiteit op het terrein, bijvoorbeeld door het organiseren van een infomoment voor één of enkele bekkens;
- De belanghebbenden te betrekken in de conceptuele fase van belangrijke processen (bv. de aanduiding van speerpunt- en aandachtsgebieden, het vastleggen van het selectieproces van maatregelen, het vastleggen van de basisprincipes van het MKM, ...) en zulke keuzes niet slechts op het einde voor te leggen aan de belanghebbenden;
- Het overleg CIW-middenveld meer op te vatten als een echt overleg en minder als een infomoment. Er zou onder andere als volgt invulling kunnen gegeven worden aan deze momenten:
 - de CIW en de stakeholders bepalen samen over welke type onderwerpen en met welke frequentie conceptueel overleg wordt georganiseerd;
 - naast de algemene toelichting voor de publieke raadpleging ook ruimte creëren, zoals de hoorzitting van 23 oktober 2014, om antwoord te geven op verder in de diepte peilende vragen van stakeholders.

3 Beheerplannen

[21] **Haalbaarheid van de goede toestand binnen de voorwaarden van de KRW.** De Raden stellen vast dat de goede toestand voor alle oppervlaktewater en grondwater (KRW, art.4, 1.,a), ii) en b), ii)) niet bereikt is in 2015. Het is waarschijnlijk dat de goede toestand binnen de komende planperiode, in 2021, ook niet overal zal bereikt worden wegens nalevering uit verontreinigde waterbodems, de niet tijdige uitvoering en de technische (on-)haalbaarheid van maatregelen, enz.

De Raden stellen vast dat het SGBP met de voorgestelde maatregelen en met de gehanteerde modellering tot dezelfde conclusie komt. Het plan concludeert dat zelfs in het maximale scenario slechts 60% van de waterlopen in 2021 in goede ecologische toestand zal zijn (zie Figuur 3).

Figuur 3 Schematische voorstelling van doelbereik (linker-as) en de meervraag in miljoen euro/jaar (rechter-as) volgens scenario's¹⁴

Dit impliceert dat het "maximale scenario" niet de juiste, of nog onvoldoende maatregelen bevat om de goede toestand te bereiken¹⁵, dan wel dat de goede toestand omwille van vb. technische redenen onhaalbaar is. Het is echter onduidelijk voor welk percentage van de waterlichamen dit het geval is.

De inschatting voor het bereiken van de doelen is gebeurd via het MKM. Dit model beperkt zich tot fysico-chemische parameters. Voor de biologische paramaters is de uiteindelijke inschatting gebeurd via "expert-judgement", wat erop neer komt dat men aanneemt dat de GET / GEP ('goede ecologische toestand' / 'goed ecologisch potentieel') wél haalbaar is in speerpuntgebieden, maar niet elders, omdat "gebiedsgerichte forse inspanningen" ontbreken (cf. Achtergronddocument¹⁶).

¹⁴ CIW (2014) Het maatregelenprogramma voor Vlaanderen – SGD Schelde en Maas, p.138.

¹⁵ VMM, Achtergronddocument 'Onderbouwing van afwijkingen op de milieudoelstellingen conform de Kaderrichtlijn Water en het decreet Integraal Waterbeleid': "Uit Tabel 2 blijkt dat voornamelijk voor fosfor (Pt) en stikstof (Nt) er onvoldoende reductiepotentieel (drukvermindering) beschikbaar is op basis van de acties in het actieprogramma"

¹⁶ VMM, Achtergronddocument 'Onderbouwing van afwijkingen op de milieudoelstellingen conform de Kaderrichtlijn Water en het decreet Integraal Waterbeleid': "Op basis van expert-oordeel wordt geoordeeld dat de goede ecologische – biologische kwaliteitselementen toestand tegen 2021 behaald kan worden voor de waterlichamen die aangeduid worden als speerpuntgebied (zie scenario's). Dit mits er een goede dynamiek in deze gebieden ontstaat en alle waterbeheerders hierin meestappen. Het behalen van de goede toestand is immers een gedeelde verantwoordelijkheid die inspanningen van meerdere actoren vereist."

Voor het aspect ecologische toestand - biologische kwaliteitselementen is een termijnverlenging toegepast op basis van expert-oordeel omwille van natuurlijke omstandigheden, dit waar de biologische kwaliteit niet beter dan ontoereikend is. Aangezien natuurlijke herkolonisatie binnen de termijn van

De Raden vinden het niet correct dat beleidsmatig algemeen geldende prognoses afgeleid worden op basis van deze grafiek, omwille van de volgende redenen:

- De modellering is beperkt tot de fysicochemische parameters
- De extra maatregelen uit de maatregelenpakketten “gefaseerd”, “SPG”, “AG”, “ViA” en “Max” bestaan voor het grootste deel uit hydromorfologische maatregelen.
- De impact van deze maatregelen op de fysicochemische parameters is dikwijls beperkt.

Deze toetsing brengt bijgevolg een verkeerde relatie in beeld. De Raden stellen daarom voor om enkel de niet-hydromorfologische maatregelen aan het bestaande model te toetsen en voor hydrologische maatregelen op een andere manier om te gaan met kosteneffectiviteit.

Ze zijn er bovendien van overtuigd dat door een betere inzet van de kosten-efficiëntie-beoordelingen van maatregelenpakketten – in het bijzonder binnen het scenario “regulier” - een hoger doelbereik in de planperiode mogelijk is. Dat kan gebeuren in het komende jaar (zie ook [33] en [43]).

[22] De Raden wijzen er op dat de Kaderrichtlijn (zie art.19.,2.) bepaalt dat de Europese Commissie uiterlijk 19 jaar na de datum van inwerkingtreding ervan de Kaderrichtlijn toetst en zo nodig wijzigingen voorstelt. De herziening is dus uiterlijk voorzien in 2019, binnen de termijn van de 2de generatie stroomgebiedbeheerplannen. Enkel al daarom zou de tweede generatie stroomgebiedbeheerplannen moeten aangeven hoe de Vlaamse overheid zal omgaan met de voorgaande vaststellingen, welk percentage van de doelstellingen haalbaar is met de volgende generaties stroomgebiedbeheerplannen en wanneer Vlaanderen de doelstellingen van de Kaderrichtlijn water onverkort kan waarmaken. Tegelijk is het ook noodzakelijk om de juridische gevolgen van die vooruitzichten in te schatten.

[23] **Onderbouwing verminderde doelstellingen.** Onder punt 4.5.2 van het Vlaamse deel van het stroomgebiedbeheerplan voor Schelde (p.258) wordt gesteld dat er (nog) geen minder strenge doelstellingen voorgesteld werden in Vlaanderen omdat de bestaande modeltoepassingen nog niet verfijnd genoeg zijn om deze te onderbouwen. De Raden vinden deze argumentatie merkwaardig en vragen om weer te geven waar we al staan, en wat in de komende 6 jaar zal gedaan worden om deze modellen verfijnd genoeg te krijgen. Voor verschillende waterkwantiteit en -

één planperiode vrij onwaarschijnlijk is, tenzij gebiedsgericht forse inspanningen verwacht worden zoals binnen de speerpuntgebieden.

kwaliteitsdoelstellingen ziet het er immers naar uit dat een goede toestand tegen 2027 niet haalbaar zal zijn. De Raden vragen dat de uitzonderingsbepalingen nu al op een juridisch correcte manier zouden voorbereid worden.

[24] **Een aanpak voor fosfor.** Van alle (fysico)chemische parameters is P de gene waar de meeste waterlichamen de norm niet halen¹⁷. Fosfor is dus de belangrijkste probleemparameter.

De belasting van het oppervlaktewater met P wordt in Vlaanderen veroorzaakt door landbouw (43,6%), huishoudens (40,93%) en bedrijven (15,48%)¹⁸.

Uit een vergelijking van het MAP meetnet en het operationeel meetnet concludeert VMM¹⁹ dat *“het toekomstperspectief is dat de “MAP-meetnetconcentratie” de concentratie in alle oppervlaktewateren zal bepalen. Beide meetnetten zitten nog zeer ver verwijderd van de milieukwaliteitsnorm.”*

Bovendien blijkt de gemiddelde concentratie in het MAP-meetnet de laatste 4 jaar niet te dalen, in het operationeel meetnet gebeurde dat wel.

De analyse van de resultaten per meetpunt geven een iets ander beeld: Slechts 18% van de meetpunten van het fysisch-chemische meetnet voldoet aan de typespecifieke orthofosfaatnorm (2013)²⁰, terwijl dit 30,5% (2012-2013) en 32,7% (2013-2014) was in het MAP-meetnet²¹.

In elk geval is het duidelijk dat er specifieke aandacht naar P dient te gaan en dat de nodige maatregelen dienen te worden genomen.

- Inzake **de industrie** wordt specifiek m.b.t. industriële puntlozingen reeds geruime tijd een stringent lozingsbeleid toegepast. Dit beleid

¹⁷ Met uitzondering van kwik in biota, wat een speciaal geval lijkt en behoort tot de zogenaamde alomtegenwoordige stoffen.

¹⁸ MIRA, Milieurapport Vlaanderen, Belasting oppervlaktewater met zuurstofbindende stoffen en nutriënten, <http://www.milieurapport.be/nl/feitencijfers/milieuthemas/kwaliteit-oppervlaktewater/belasting-van-oppervlaktewater/belasting-oppervlaktewater-met-zuurstofbindende-stoffen-en-nutri-eumlnten/>

¹⁹ VMM, Nutriënten in landbouwgebied (MAP), Fosfaat, <http://www.vmm.be/water/kwaliteit-oppervlaktewater/toestand-oppervlaktewater/fysisch-chemische-toestand/nutriënten-in-landbouwgebied-map>

²⁰ VMM, Nutriënten zoals nitraat en fosfaat zijn noodzakelijk voor het leven in het water, maar bij te hoge concentraties kunnen ze het ecosysteem ernstig ontwrichten, Fosfaat, <http://www.vmm.be/water/kwaliteit-oppervlaktewater/toestand-oppervlaktewater/fysisch-chemische-toestand/nutriënten>

²¹ VMM, Nutriënten in landbouwgebied (MAP), Fosfaat, <http://www.vmm.be/water/kwaliteit-oppervlaktewater/toestand-oppervlaktewater/fysisch-chemische-toestand/nutriënten-in-landbouwgebied-map>

heeft er toe geleid dat de netto-emissie van fosfor via industriële puntlozingen sinds 2000 met ca. 75% gereduceerd is over de periode 2000-2013²² en dat het aandeel van alle bedrijven (industrie – handel & diensten – energie) in de totale belasting van het oppervlaktewater met P gehalveerd is.

Gezien de reeds gerealiseerde verregaande reductie vragen de Raden om na te gaan welke bijkomende proportionele maatregelen eventueel kunnen gerealiseerd worden om de netto-fosfor emissie via industriële puntlozingen verder te doen dalen.

- **Inzake huishoudens:** De verdere uitbouw van saneringsinfrastructuur blijkt uit het MKM model in veel gevallen een kosteneffectieve maatregel voor een daling van de fosfordruk.
- **Inzake de waterzuivering** vragen de Raden om bijzondere aandacht voor P bij de verdere uitbouw en het beheer van de waterzuiveringsinfrastructuur. In die context hebben de Raden grote vragen bij het idee om de facto de fosfaatverwijdering in sommige RWZI's af te bouwen²³ (bron: zie hieronder). Volgens de Raden is dit enkel te overwegen in die gevallen waar de norm inzake fosfaat in het waterlichaam bereikt is en de maatregel geen achteruitgang zou betekenen (*stand–still* beginsel). De discussie over die dubbele norm (verwijderingspercentages en concentraties vuilvrachten) moet dan ook in dat kader gevoerd worden.
- **Inzake de landbouw** vallen de mogelijke maatregelen uiteen in maatregelen inzake bemesting en maatregelen om de afspoeling te voorkomen.
 - Op dit moment is de minister in overleg met de Europese Commissie over de opmaak van MAP V. Dit MAP is de uitvoering van de nitraatrichtlijn; de maatregelen die erin genomen worden dienen dan ook beschouwd te worden als basismaatregelen. Aangezien maatregelen rond bemesting in uitvoering van de Nitraatrichtlijn een positief effect hebben op P en vice versa zouden de Raden het logisch vinden, vanuit governance–oogpunt, dat nodige bemestingsmaatregelen

²² MIRA, Milieurapport Vlaanderen, P(bruto emissie) in chemie / metaal / overige industrie / papier / textiel / voeding bij industrie, <http://www.milieurapport.be/?PageID=794&Culture=nl>

²³ Aquafin, Aqua 2014/3, p.5/24, [http://www.aquafin.be/UserFiles/File/Aqua%202014_3_def%20\(2\).pdf](http://www.aquafin.be/UserFiles/File/Aqua%202014_3_def%20(2).pdf)

“Sinds 2004 zuivert Aquafin het huishoudelijke afvalwater volgens Europese én Vlaamse normen. Voor het gezuiverde water gelden er in Vlaanderen daardoor concentratiewaarden voor de resterende vuilvracht én verwijderingspercentages, terwijl in het buitenland het ene óf het andere wordt opgelegd. “Om aan die dubbele norm te voldoen, moet Aquafin toeslagstoffen en koolstof bronnen aan het afvalwater toevoegen. Die jagen de zuiveringsfactuur omhoog en hebben zelf uiteraard ook weer een impact op het milieu”, verklaart Bossyns”

gelen met effect op P i.f.v. de Kaderrichtlijn water in het MAP zouden worden opgenomen. De organisaties binnen de Raden hebben echter tegenstrijdige meningen over de vraag in hoeverre dit is gebeurd in het huidige MAP-voorstel.

- Inzake maatregelen om de afspoeling te voorkomen menen de Raden dat er nog veel vooruitgang kan geboekt worden, zowel op vlak van brongerichte maatregelen op de akkers als inzake het beleid via de gemeenten/erosiecoördinatoren, als inzake de mogelijkheden via oeverzones/bufferstroken.

De Raden vinden het ook wenselijk het erosiebeleid meer geïntegreerd aan te pakken en af te stemmen met het ruime water- en bodembeleid. In dat kader vragen de Raden om in de voorziene evaluatie van de erosieverplichtingen in de randvoorwaarden in 2016, naast de teelttechnische haalbaarheid ook de milieukundige resultaten waaronder de effecten op fosfor mee te nemen.

De Raden vragen om, eens de maatregelen uit MAP V zijn gekend, ze op te nemen in het plan, door te rekenen in het MKM en vervolgens te bekijken of er andere maatregelen nodig zijn om de goede toestand te behalen. Vervolgens dienen deze maatregelen beoordeeld te worden inzake kostenefficiëntie en disproportionaliteit.

De Raden wijzen erop dat maatregelen voor fosfaat in de landbouw in veel gevallen een grote doorwerkijd kennen van meerdere jaren tot zelfs meerdere decennia. Ten eerste resulteert verminderde fosforbemesting niet altijd meteen in verminderde verliezen uit bodems omwille van de interactie tussen fosfor en bodems. Ten tweede is er een langdurige vrijgave van fosfor uit de 'fosfor-erfenis', dit zijn fosforvoorraden geaccumuleerd in bijvoorbeeld diepere bodemlagen en riviersedimenten. Hiermee moet rekening gehouden worden in de verwachte resultaten van de modellen, maar het betekent volgens de Raden dat de reeds lopende maatregelen nu zeker moeten verder gezet worden en dat er snel met de eventueel gewijzigde (MAP5) en bijkomende maatregelen moet begonnen worden.

[25] **Concretisering van de instandhoudingsdoelstellingen.** De Raden stellen vast dat een aantal maatregelen worden doorgeschoven naar de IHD-managementplannen:

- De concretisering van de strengere milieudoelstellingen binnen de SBZ-H/SBZ-V of SBZ-deelgebieden waar de realisatie van de instandhoudingsdoelstellingen een aangepaste waterhuishouding behoeven. gebeurt via de IHD-managementplannen (p.178);
- De uitwerking van bijkomende structuurmaatregelen zal verder uitgewerkt worden in de IHD-managementplannen en de soortbeschermingsplannen voor visfauna (p.180).

Artikel 36ter, §1, van het Natuurdecreet bepaalt dat de administratieve overheden binnen hun bevoegdheden, in de speciale beschermingszones en ongeacht de bestemming van het betrokken gebied, de nodige instandhoudingsmaatregelen dienen te nemen die steeds dienen te beantwoorden aan de ecologische vereisten van de habitats en soorten in dat gebied. Op grond van art. 11, §1, van het Besluit van de Vlaamse Regering instandhoudingsdoelstellingen, dienen de overheden zich hierbij te laten leiden door de instandhoudingsdoelstellingen. De Vlaamse Regering heeft op 23 april 2014, middels een reeks uitvoeringsbesluiten in uitvoering van het Natuurdecreet, speciale beschermingszones (in hoofdzaak Habitatrichtlijngebieden) aangewezen en heeft er prioriteiten voor vastgesteld. Deze instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten staan telkens concreet opgenomen in een bijlage bij die besluiten. Vele van deze instandhoudingsdoelstellingen en prioriteiten zijn relevant voor het waterbeleid, en zijn erg duidelijk²⁴, maar moeten nog verder verfijnd worden naar concrete acties. Deze verfijning mag echter niet leiden tot het afvoeren van de acties.

De Raden bevelen aan om de resultaten van het IHD-proces integraal ter harte te nemen. Ze vragen om

- de maatregelen zoals vastgelegd in het voornoemde besluit, te integreren in het "regulier" scenario, door dit scenario te herzien,
- bij de acties duidelijk te maken wie de trekker ervan is (welke waterbeheerder) en waar het budget is gereserveerd. In geval de actie moet verfijnd worden door verder studiewerk, moet ook hiervoor aangegeven worden wie daarvoor verantwoordelijk is en waar dit budget-tair zal opgevangen worden.

De Raden menen dat dit voldoende moet gekaderd worden binnen het voorziene traject van uitvoering van de Managementplannen. Bij de uitwerking van de acties dient ook rekening gehouden te worden met de vereisten op economisch, sociaal en cultureel gebied, en met de regionale en lokale bijzonderheden zoals bepaald in de Habitatrichtlijn²⁵.

²⁴ Voorbeeld

6230 soortenrijke heischrale graslanden enz.	"Doel: bij realisatie van deze vegetatie moet specifieke aandacht gaan naar herstel van de natuurlijke hydrologie (tegengaan van verdroging), buffering tegen externe invloeden (verzuring, vermesting), en [...]."

²⁵ Habitatrichtlijn, Art. 2, § 2.

[26] **Aanduiding van aandachtsgebieden.** De aandachtsgebieden worden afgebakend in de bekkenspecifieke delen²⁶. In totaal zijn er 46 aandachtsgebieden afgebakend in Vlaanderen (zie Tabel 1 en 2 en Figuur 1, Maatregelenprogramma, p.10-11). Deze prioritering van waterlichamen werd gebruikt bij het uitwerken van scenario's in de stroomgebiedbeheerplannen en is ook mee in rekening gebracht bij de opmaak van de prioritering van acties.

Een aantal waterlichamen is niet vermeld als aandachtsgebied in het Stroomgebiedbeheerplan, terwijl er wel een 'lokale dynamiek aanwezig is om acties uit te voeren die in aanzienlijke mate bijdragen aan een verbetering van de toestand'; in casu Sigma 2015 projecten. Dat is waarschijnlijk onbedoeld, omdat het uitgangspunt is geweest dat alle Sigma gebieden onder die noemer zouden gebracht worden:

- Getijdenete's (VL05_132) (Sigmaproject Kleine Nete)
- Demer VI (VL05_103) & Demer VII (VL05_104) (Sigmaproject Demer)
- Dijle V (VL05_81) & Dijle VI (VL05_82) (Sigmaproject BovenDijle)
- Getijdedijle (VL05_95) (Sigmaproject Dijlemonding)

[27] **De aanpak van oeverzones blijft onduidelijk.** De beheerplannen stellen: "In het voorliggende stroomgebiedbeheerplan zijn nog geen oeverzoneprojecten opgenomen. Voor een aantal waterlopen is de voorbereiding en opmaak van oeverzoneprojecten wel voorzien." De Raden stellen vast dat het Decreet Integraal Waterbeleid de mogelijkheid geeft om oeverzoneprojecten goed te keuren via de stroomgebiedbeheerplannen, een wateruitvoeringsplan of een beslissing van de Vlaamse Regering.

Uit de plannen en de maatregelenprogramma's blijkt dat een stappenplan moet worden opgemaakt dat vertrekkende van de te behalen doelstelling aangeeft of een oeverzoneproject dient opgestart te worden en welke instrumenten (bv. bredere afbakening, inrichting, grondverwerving, ...) ingezet moeten worden. Dit is opgenomen in de bijkomende generieke actie 8A_D_029 'Uitwerken van het instrument oeverzoneprojecten'. De Vlaamse Regering kan nadere regels vaststellen voor het opstellen en het goedkeuren van oeverzoneprojecten. Om de acties aangaande de voorbereiding en opmaak van oeverzoneprojecten voor een aantal waterlopen in de bekkenspecifieke delen wel te kunnen uitvoeren, is dat besluit noodzakelijk. De

²⁶ Bv. Bekkenspecifiek deel Demerbekken, p.107

Aandachtsgebieden zijn afstroomgebieden van Vlaamse OWL waar ofwel in een latere fase (tegen 2027) de goede toestand haalbaar geacht wordt of waar een sterke lokale dynamiek aanwezig is om acties uit te voeren die in aanzienlijke mate bijdragen aan een verbetering van de toestand

Raden vragen dat het besluit dat uitvoering geeft en volledige duidelijkheid zal schenken over de bepalingen rond oeverzoneprojecten, spoedig wordt uitgewerkt en in voege kan treden.

[28] **Overstromingsgebieden.** De integratie van de Overstromingsrichtlijn in de stroomgebiedbeheerplannen vertaalt zich onder andere door een heel aantal voorgestelde nieuwe overstromingsgebieden langs onbevaarbare waterlopen, in uitvoering van de "studie ten behoeve van de onderbouwing van het ORBP van de onbevaarbare waterlopen (1^e cat)" (maatregelenprogramma p.17 e.v.). Ervaring met de overstromingsgebieden, afgebakend in de eerste generatie bekkenbeheerplannen toont aan dat er om voldoende draagvlak te creëren bij de getroffen grondgebruikers rekening moet gehouden worden met verschillende aspecten:

- de communicatie op terrein;
- de onderbouwing: welke bijkomende protectie is er nodig, keuze van locatie, ... De Raden wijzen erop dat de gehanteerde methode onvoldoende rekening houdt met de bovenstroomse en benedenstroomse oorzaken en impact.
- de eventuele gevolgen voor landbouw en andere ruimtegebruikers en de daaraan verbonden flankerende maatregelen;
- de afstemming met andere (ruimtelijke) processen in het gebied;
- het principe van zuinig ruimtegebruik: zo moet nagegaan worden hoe er zoveel mogelijk win-win situaties worden gecreëerd door het combineren van verschillende functies/doelen (vb. bescherming tegen overstromingen en realisatie van Europese natuurdoelen of beheer van overstromingsgebieden door landbouwers).

De Raden vragen daarom om een snelle operationalisering van het voor-nemen in de beleidsnota omgeving om de protectiemaatregelen te bekijken in gebiedsgerichte integrale projecten om maximaal multifunctionele win-wins te realiseren. Ze vragen daarbij garanties voor de betrokkenheid van de lokale eigenaars en gebruikers.

Bij de overstromingsrisicobeheerplannen (ORBP) formuleren de Raden volgende bedenkingen:

- Ze houden geen rekening met de bovenstroomse en benedenstroomse oorzaken en impact. Dat kan overigens uitgebreid worden naar de hele aanpak via de 3 P's: protectie, preventie en paraatheid. Bij directe uitvoering kan dit leiden tot problemen;
- Er moet meer gezocht worden naar win-winsituaties met natuur.

[29] **De aanduiding van sterk veranderde waterlichamen.** De aanduiding als 'sterk veranderd' mag overeenkomstig de definitie in de Kaderrichtlijn enkel en alleen omwille van fysische wijzigingen ingevolge menselijke activiteiten die een nuttig doel dienen en indien het nuttige doel dat met de kunstmatige of veranderde aard van het waterlichaam gediend wordt, om redenen van technische haalbaarheid of onevenredig hoge kosten redelijkerwijs niet kan worden bereikt met andere, voor het milieu aanmerkelijk gunstiger middelen. In geen geval kan dit beschouwd worden als een middel om minder strikte doelstellingen toe te kennen om redenen van bijvoorbeeld een slechte chemische kwaliteit of een sterke vermindering van het debiet omwille van waterwinning.

De Raden merken – net zoals bij hun advies over de 1ste generatie stroomgebiedbeheerplannen - op dat ervan uitgegaan wordt dat de toepassing van nuttige doelen de goede toestand per definitie hypothekeert. De ervaring leert echter dat dit niet altijd zonder meer zo is, zeker inzake de bescherming tegen overstromingen - daar kunnen zelfs win-win situaties zijn. Zo wijzen de Raden erop dat het geactualiseerde Sigmoplan zo ontworpen is dat het én de bescherming tegen overstromingen gevoelig verbetert, én de instandhoudingsdoelstellingen voor het betrokken gebied waarmaakt. Bij de eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen kreeg Vlaanderen een soortgelijke opmerking van de Europese Commissie²⁷.

Via een wijziging van het decreet Integraal waterbeleid²⁸ werden enkele bijkomende nuttige doelen (waterhuishouding en waterregulatie in de landbouw) aangeduid waardoor er nu een groter aantal sterk veranderde waterlichamen is in Vlaanderen. De Raden stemden daarmee in²⁹.

Volgens de CIW³⁰ is een beoordeling van de hydromorfologische toestand opgemaakt, maar de resultaten waren pas laat beschikbaar. Daardoor is geen toets meer gebeurd van de 'sterk veranderde' waterlichamen versus de hydromorfologische beoordeling en is te verklaren dat een aantal sterk veranderde waterlichamen aangeduid zijn als hydromorfologisch goed. De Raden hebben deze contradictie opgemerkt en vragen daarom alsnog een

²⁷ Diensten van de Commissie, Werkdocument Begeleitend document bij het verslag van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad, inzake de tenuitvoerlegging van de Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) Stroomgebiedbeheerplannen voor de Lidstaat: België, http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/pdf/CWD-2012-379_EN-Vol4_BE_nl.pdf

²⁸ Decreet van 19 juli 2013 tot wijziging van diverse bepalingen van het decreet van 18 juli 2003 betreffende het integraal waterbeleid, Art.29 tot wijziging van artikel 52, eerste lid, 1°, c).

²⁹ Minaraad, SERV en SALV, Gezamenlijk advies van september 2012 over het wijzigingsdecreet van het decreet Integraal waterbeleid

³⁰ CIW, Verslag hoorzitting CIW 23/10/2014 in het kader van het advies 'stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas 2016-2021'.

evaluatie om na te gaan of waterlichamen al dan niet onterecht aangeduid zijn als sterk veranderd.

De Raden vragen in het algemeen om kritisch te beoordelen én te motiveren of het nuttig doel werkelijk een onoverkomelijk obstakel vormt voor het bereiken van de GET. Indien dit niet het geval is, is er volgens de Raden geen reden om het waterlichaam als sterk veranderd aan te duiden.

- [30] **Vervolledig en optimaliseer de presentatie van monitoringsresultaten.** De Raden stellen vast dat er nog een groot aantal ontbrekende monitoringresultaten voor diverse meetpunten en parameters zijn op de overzichtskaarten en tabellen. Waarom die er nog steeds niet zijn, is niet duidelijk. Dit zou verder verduidelijkt moeten worden.

Verder kan opgemerkt worden dat de meetgegevens die continu beschikbaar zijn op de website van VMM afwijken van de gegevens in de rapportering. Waarom zijn deze verschillend en is de rapportering niet geënt op de continue monitoringresultaten? Omgekeerd merken de Raden op dat het moeilijk is om op de website van de VMM de toestandsbeoordeling af te leiden.

- [31] De Raden herhalen³¹: *Vanwege de toepassing van het beginsel "one out, all out"³² wordt de vooruitgang van de toestand van onze waterlichamen weinig zichtbaar. Daardoor wordt de indruk versterkt dat door de uitvoering van het maatregelenprogramma van de 1ste generatie stroomgebiedbeheerplannen weinig vooruitgang werd geboekt of zal geboekt worden. Indien de communicatie hierover naar de doelgroepen niet verstandig gebeurt, kan dit het draagvlak voor het waterbeleid bij de doelgroepen ondergraven. De Raden pleiten niet voor een meer gunstige voorstelling van de feiten dan ze zijn, maar achten het zinvol om per thema aan te geven welke vooruitgang dan wel effectief geboekt werd, kan of zal worden in de richting van het bereiken van de doelstellingen van de Kaderrichtlijn Water.*

- [32] **Overzicht herstelprogramma's grondwater.** De Raden stellen vast dat er verschillende herstelprogramma's voor grondwaterlichamen voorgesteld worden. De Raden onderschrijven de beleidskeuzes aangaande het onttrekken van grondwater en in het bijzonder de afbouw van de winning van grondwater om de onttrekking in evenwicht te brengen met de draagkracht van bepaalde grondwaterlagen en zo de grondwaterlichamen in een goede kwantitatieve toestand te krijgen.

³¹ Minaraad, SERV en SALV, Advies van juni 2013 over de tweede waterbeleidsnota

³² Daarbij wordt de eindbeoordeling over de toestand van een waterlichaam bepaald door de minst goede score. M.a.w. van zodra één parameter niet voldoet, voldoet het waterlichaam niet.

Om de herstelprogramma's degelijk te kunnen uitvoeren, moet de afbouw van winning uit bepaalde grondwaterlagen voldoende voorspelbaar zijn, gepaard gaan met flankerende maatregelen om de economische leefbaarheid voor de betrokken gebruikers te vrijwaren en voorbereid worden in overleg met de betrokkenen. Het is wenselijk om als basis voor de herstelprogramma's uit te gaan van de meest recente gegevens (bv. voor het Sokkelsysteem wordt nu soms uitgegaan van de situatie in 2009) inzake de vergunde debieten om vervolgens, na het in rekening brengen van de effectieve onttrekkingen en stijghoogtes realistische prognoses van de onttrokken debieten te kunnen vaststellen, vanuit de zorg om noch een te streng noch een te soepel beleid te voeren.

De Raden wijzen er op dat de afstemming tussen vergunde en opgepompte debieten een delicate zaak is waarbij rekening moet gehouden worden met de back-up-capaciteit, de vergunde piekdebieten, de kansen voor nieuwe bedrijven en het bereiken van een goede toestand van de grondwaterlichamen.

Op basis van de herstelprogramma's zal het grondwaterlichaam- en regio-specifiek vergunningenbeleid voor grondwater, dat nu enkel voor de Sokkel gevoerd wordt, uitgebreid en gedifferentieerd worden naar een aantal andere probleemgebieden in Vlaanderen. Afhankelijk van de kwantitatieve toestand zal het huidige vergunningenbeleid verder gezet worden / komt er een *stand-still* of beperking in uitbreidingsmogelijkheden / of wordt een afbouw voorop gezet. De Raden vragen om de betrokken sectoren voldoende te betrekken bij de praktische uitwerking van de herstelprogramma's. Zo vragen de Raden om bij de vergunningverlening op bedrijfsniveau rekening te houden met de nood aan hoogwaardig water, de reeds gedane inspanningen om het waterverbruik terug te schroeven en de mogelijkheid om over te schakelen op alternatieve waterbronnen.

Aangezien grondwaterlagen zich boven elkaar bevinden moeten steeds verschillende programma's geraadpleegd worden om de maatregelen in één gebied te kennen. De Raden vragen om één globale interactieve overzichtskaart te maken van de verschillende programma's in de verschillende grondwaterlichamen.

4 Maatregelenprogramma

4.1 Basismaatregelen en aanvullende maatregelen

[33] De Raden stellen vast dat maatregelen die via andere Europese Richtlijnen als verplichtingen zijn opgelegd, in verschillende maatregelenpakketten worden opgenomen. Bijvoorbeeld verplichtingen rond waterzuivering zijn

beslist beleid, terwijl verplichtingen inzake Natura 2000 in de bijkomende maatregelen zijn opgenomen.

In de eerste generatie stroomgebiedbeheerplannen werd het onderscheid tussen basis- en aanvullende maatregelen (zie [6]) gemaakt op basis van het WATECO-richtsnoer³³. Op basis van dit richtsnoer loopt, volgens de CIW³⁴, het onderscheid tussen de maatregelen vanaf 2015 af en worden alle maatregelen aanvullend, ongeacht of de goede toestand gehaald werd of niet. Ook volgens de CIW wordt momenteel op Europees vlak gediscussieerd over het onderscheid tussen basis- en aanvullende maatregelen, maar hierover zijn nog geen nieuwe richtlijnen beschikbaar. Het onderscheid tussen basis- en aanvullende maatregelen wordt in de voorliggende stroomgebiedbeheerplannen niet meer gemaakt. De CIW argumenteert bijkomend dat alle maatregelen moeten uitgevoerd worden om de goede toestand te bereiken en dat een onderscheid tussen basis- en aanvullende maatregelen bijgevolg niet nodig is.

Het is voor de Raden onduidelijk welke bepaling in de Kaderrichtlijn of in het WATECO-richtsnoer stelt dat het onderscheid tussen basis- en aanvullende maatregelen afloopt in 2015. Bovendien wijzen de Raden op de gevolgen van het niet maken van dit onderscheid. De Kaderrichtlijn³⁵ stelt immers dat basismaatregelen de maatregelen zijn die moeten uitgevoerd worden, zonder verdere afweging. Voor aanvullende maatregelen dient een dergelijke afweging wel gemaakt te worden.

De Raden stellen vast dat in de voorliggende stroomgebiedbeheerplannen een onderscheid gemaakt wordt tussen 'beslist beleid' en bijkomende maatregelen. 'Beslist beleid'³⁶ *betekent dat er al een engagement bestaat om de actie uit te voeren, dat de actie al een of ander besluitvormingsproces doorlopen heeft en/of dat er financiële garanties zijn voor de uitvoering. Acties die niet aan deze voorwaarden voldoen, worden als bijkomende acties aangeduid.* Voor bijkomende maatregelen dienen bijkomende financiële middelen gezocht te worden. Vervolgens worden binnen het maatregelenprogramma de maatregelen 'beslist beleid' niet afgewogen en de bijkomende maatregelen wel.

³³ Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), guidance document n°1, Economics and the environment, The implementation challenge of the Water Framework Directive (<http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/economics/pdf/Guidance%201%20-%20Economics%20-%20WATECO.pdf>)

³⁴ CIW, Verslag hoorzitting CIW 23/10/2014 in het kader van het advies 'stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas 2016-2021'.

³⁵ Kaderrichtlijn Water, art.11.

³⁶ Maatregelenprogramma, p.9/144.

De Raden menen dat:

- de maatregelen opgedeeld moeten worden in basismaatregelen en aanvullende maatregelen zoals de Kaderrichtlijn Water vraagt. Hierbij is een afweging van de aanvullende maatregelen noodzakelijk;
- indien toch alle maatregelen als aanvullende maatregelen worden beschouwd, dan moeten alle maatregelen tegenover elkaar afgewogen moeten worden, dus ook de zogenoemde ‘beslist beleid’-maatregelen.

4.2 “Meer doen met minder” met respect van verplichtingen

[34] Gelet op de grote uitdagingen en de beperkte (extra) middelen is kostenefficiëntie voor de Raden een cruciaal criterium voor de samenstelling van het maatregelenprogramma.

Tegelijk moet volgens de Raden ook gestreefd worden naar efficiëntiewinsten bij lopende maatregelen. Nog op te starten acties zouden in zoverre ze nog niet in praktische uitvoering zijn, afgewogen moeten worden samen met de aanvullende maatregelen. Dit geldt in het bijzonder voor geplande investeringen in saneringsinfrastructuur.

[35] De Raden vragen uitdrukkelijk om het “*stand-still*” principe te respecteren. Maatregelen moeten zo geselecteerd zijn dat de bereikte toestand niet verder achteruitgaat. De Raden ondersteunen het voorstel³⁷ om voor waterlichamen waar een tijdelijke achteruitgang is vastgesteld of die met misclassificatie zijn aangeduid, de oorzaken te onderzoeken en gepaste actie te ondernemen. De Raden vragen wel snel duidelijkheid over deze acties.

4.3 Gebieds- en doelgerichte aanpak

[36] **Aanpak speerpunt- en aandachtsgebieden.** In hun advies over de eerste stroomgebiedbeheerplannen formuleerden SERV, Minaraad en SALV de aanbeveling om op basis van de toenmalige toestand van de waterkwaliteit prioriteiten te stellen. Dit moet zowel gebeuren op niveau van de waterlichamen of waterlopen als op niveau van probleemparameters voor heel het Vlaamse Gewest. Ideaal zou zijn dat per waterloop bekeken wordt hoe groot de kloof is tussen de huidige toestand en de goede toestand en hoe die kloof op de meest kostenefficiënte manier kan gedicht worden. De Raden stellen vast dat voor de tweede stroomgebiedbeheerplannen gebieden geprioriteerd worden als speerpunt- en aandachtsgebieden³⁸. **Speerpuntgebieden** zijn gebieden waarin waterlichamen na uitvoering van het maat-

³⁷ Stroomgebiedbeheerplan p.290-291.

³⁸ CIW (2014) Het maatregelenprogramma voor Vlaanderen – SGD Schelde en Maas, p.9

regelenprogramma bij dit stroomgebiedbeheerplan de goede toestand kunnen halen. In de **aandachtsgebieden** wordt de goede toestand tegen 2027 haalbaar geacht of waar een sterke lokale dynamiek aanwezig is om acties uit te voeren die aanzienlijk bijdragen aan een verbetering van de toestand. De schaarse middelen zullen dus prioritair ingezet worden in deze gebieden. Verwacht wordt dat met deze aanpak tegen 2021 10% van de waterlichamen de goede toestand zouden bereiken en tegen 2027 ruim 30%.

[37] De Raden formuleren een aantal bedenkingen bij deze aanpak.

Ten eerste stellen de Raden zich vragen bij de mate van werkelijke prioritering in deze gebieden. Zeer veel maatregelen zijn hetzij algemeen, hetzij bekenspecifiek en dus in feite niet gefocust op speerpunt- of aandachtsgebieden. Dit vertaalt zich ook in de meeruitgaven van de verschillende scenario's. Deze lijken relatief beperkt voor de scenario's SPG en SPG/AG.

Ten tweede lijkt deze aanpak niet de meest kostenefficiënte. De marginale reductiekosten of kosten voor het verminderen van een extra hoeveelheid emissie nemen immers steeds toe. De focus op gebieden waar de goede toestand bijna bereikt wordt, zou dus impliceren dat duurdere of minder kostenefficiënte maatregelen moeten ingezet worden. De kosten-batenratio's van de verschillende scenario's lijken dit te bevestigen³⁹. De verhouding van de baten tegenover de kosten scoort het zwakst voor de scenario's SPG en SPG/AG. Het is voor de Raden evenwel onduidelijk in hoeverre dit een gevolg is van het feit dat de maatregelenpakketten duurdere en dus minder kostenefficiënte maatregelen bevatten, dan wel van een inschatting van de baten.

De Raden blijven voorstander van een gebiedsgerichte prioritering maar zien de invulling ervan op een tweeledige manier. In de gebieden met de kleinste doelafstand, de zogenaamde speerpuntgebieden, moet volgens de Raden vooral ingezet worden op hydromorfologische maatregelen, omdat deze aanpak toelaat te focussen op win-wins met vb. Natura 2000 of het voorkomen van schade door overstromingen⁴⁰. Emissiereducerende maatregelen dienen ook gebiedsgericht gescreend te worden aan de hand van het milieukostenmodel met als doel de inzet van de meest kosteneffectieve maatregelen in functie van de richtlijnen.

³⁹ CIW (2014) Stroomgebiedbeheerplan – Schelde p.284 en achtergronddocument "Onderbouwing van afwijkingen op de milieudoelstellingen conform de Kaderrichtlijn Water en het decreet Integraal Waterbeleid" p.24 en 25.

⁴⁰ Uit de data van de CIW blijkt dat in de speerpuntgebieden vooral de biologische parameters slecht scoren.

[38] **Focus ook op probleemparameters.** Naast een gebiedsgerichte prioritering zijn de Raden ook voorstander van een prioritering op basis van probleemparameters. Net zoals bij de opmaak van het eerste stroomgebiedbeheerplan blijkt nu ook **fosfor** in heel Vlaanderen een hardnekkige probleemparameter te zijn. De Raden vragen daarom te onderzoeken om extra maatregelen in te zetten die focussen op de verlaging van fosforemissies (zie [24]). Dit gebeurt best in die gebieden waar de kloof het grootst is en waar op de meest kostenefficiënte manier winsten kunnen geboekt worden. Een dergelijke aanpak kan ook voor andere probleemparameters⁴¹ (bv. kobalt) gehanteerd worden, afhankelijk van de toestand per waterlichaam, per bekken...

[39] **Aanpak prioritair stoffen.** De Inventaris Prioritaire stoffen⁴² bevat 46 EU-genormeerde stoffen. De inventarisplicht vloeit voort uit artikel 5 van de richtlijn Prioritaire stoffen (2008/105/EG)⁴³ en geldt ook voor de 8 stoffen waarvoor reeds in uitvoering van de Richtlijn 76/464/EG dochterrichtlijnen werden opgemaakt.

Per stof werd een fiche opgemaakt die de kenmerken, de detectie en overschrijding van de milieukwaliteitsnormen, trends en concentraties, oppervlaktewater vrachten, bronnen en stromen, kwantificering van bronnen en stromen, beleid en toekomstperspectieven vermeldt. Onder beleid worden de mogelijke maatregelen opgesomd. De Raden stellen vast dat de maatregelen zich toespitsen op het aanpakken van industriële puntlozingen (via vergunningen, controle, ...). Bijna steeds wordt vermeld: *"Bij de vergunningverlening wordt rekening gehouden met onder meer BBT, BREF, de impact op oppervlaktewater en de status van P(G)S."* Bij de maatregelen die daarnaast eveneens van toepassing kunnen zijn komen bij meer dan twee derde van de prioritair stoffen de maatregelen '7B_A: Het terugdringen van de verontreiniging van oppervlaktewater door industriële puntbronnen' en/of '7B_C: Het terugdringen van de verontreiniging van oppervlaktewater door industriële puntbronnen - maatregelen specifiek gericht op gevaarlijke stoffen' voor. De Raden merken op dat het aandeel van in-

⁴¹ uit de resultaten die de CIW tijdens de hoorzitting overhandigde blijken volgende stoffen vaakst als probleem naar boven te komen:

- kobalt: 51% van de waterlichamen
- arseen: 15% van de waterlichamen
- linuron: 11% van de waterlichamen
- zink: 10% van de waterlichamen

⁴² Inventaris Prioritaire stoffen, Achtergronddocument bij de stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en voor Maas.

⁴³ ... stellen de lidstaten voor elk stroomgebiedsdistrict of het op hun grondgebied gelegen deel daarvan een inventaris op, met inbegrip van kaarten indien deze beschikbaar zijn, van de emissies, lozingen en verliezen van alle in de deel A van bijlage I vermelde prioritair stoffen en verontreinigende stoffen, waar passend, met inbegrip van hun concentraties in sedimenten en biota.

dustriële puntlozingen voor nagenoeg alle prioritaire stoffen ingrijpend verminderd zijn en in vele gevallen slechts nog in zeer beperkte mate bijdragen tot de totale emissie van prioritaire stoffen in Vlaanderen (cf. Achtergronddocument⁴⁴). Door het beleid in grote mate te focussen op deze bronnen zullen bijgevolg slechts minimale reducties te realiseren zijn.

Ze vragen dan ook om het beleid eerder te richten op aanvullende maatregelen voor andere bronnen van prioritaire stoffen en in het bijzonder voor diffuse bronnen. Zo wijzen de Raden op de impact van transport en depositie op de diffuse verspreiding van PAK's. De Raden stellen vast dat, hoewel de problematiek van dergelijke diffuse bronnen over heel Vlaanderen dezelfde is, slechts enkele bekkenspecifieke delen maatregelen bevatten (bv. groep 7B_H).

Om een relevante verbetering van de kwaliteit van de oppervlaktewateren inzake prioritaire stoffen te realiseren, menen de Raden dat de maatregelen een efficiënte mix moeten zijn van instrumenten, voor alle betrokken doelgroepen en duidelijk gericht op die bronnen waar de grootste verbeteringen te realiseren zijn.

- [40] Uit de stroomgebiedbeheerplannen, en bevestigd door de emissie-inventaris prioritaire stoffen, blijkt dat de aangevoerde vuilvracht van diverse prioritaire stoffen naar Vlaamse waterlichamen in belangrijke mate bepaald wordt door instroom van verontreiniging vanuit andere gewesten en landen. Deze vuilvrachten bepalen in belangrijke mate de toestand van de kwaliteit in de grote waterlopen in Vlaanderen. De Raden vragen om in het maatregelenprogramma meer **grensoverschrijdende acties** te voorzien.

4.4 Prioritering van acties en maatregelen

- [41] **Globale beoordeling.** De Raden stellen vast dat de CIW ten opzichte van de 1ste generatie stroomgebiedbeheerplannen ernstige inspanningen heeft geleverd om op een meer transparante en onderbouwde manier de acties en maatregelen te prioriteren. Ook werden meer scenario's uitgewerkt dan in het eerste plan. Desalniettemin hebben de Raden nog enkele fundamentele bedenkingen en aanbevelingen bij de vooropgestelde scenario's en de geselecteerde maatregelen en acties.
- [42] **Zet meer in op gebiedspecifieke maatregelen.** Het maatregelenpakket omvat zowel generieke, bekkenbrede als waterlichaamspecifieke maatregelen.

⁴⁴ VMM, Achtergronddocument 'Inventaris Prioritaire Stoffen'.

Voorbeelden: Hg in biota: de belangrijkste bronnen zijn depositie en bodemerosie (p.129); PAK: de belangrijkste bronnen zijn transport en atmosferische depositie (p.2).

len en acties. Een overzicht van de scenario's⁴⁵ toont aan dat enkel de scenario's SPG en SPG/AG extra acties bevatten die waterlichaamspecifiek zijn. Zowel het aandeel van generieke maatregelen als bekkenbrede maatregelen lijkt evenwel erg groot. De Raden vermoeden dat door meer te focussen op gebiedsgerichte maatregelen meer winsten te halen zijn met minder middelen.

[43] **Kosteneffectiviteit.** Voor de beoordeling en prioritering van de maatregelen en acties gericht op de kwaliteit van het oppervlaktewater werd gebruik gemaakt van het Milieukostenmodel⁴⁶. Hiervoor is een module ontwikkeld die toelaat om op een interactieve manier informatie op te vragen over de toestand (biologische en fysisch-chemische waterkwaliteit, de druk (huishoudens, industrie, landbouw en RWZI's)) en de maatregelen. De Raden appreciëren deze inspanningen, maar wijzen tegelijk ook op de beperktheiden van het model. Zo geeft de toestandbeschrijving wel inzicht in de biologische kwaliteit van de waterlichamen, maar worden geen maatregelen gegenereerd om de biologische kwaliteit te verbeteren.

De Raden hebben enkele simulaties op basis van de online tool van het MKM (zie bijlage) uitgevoerd en stellen op basis daarvan het volgende vast:

- de maatregelen die werden weerhouden in de scenario's zijn niet altijd⁴⁷ de meest kosteneffectieve maatregelen. Het aandeel van maatregelen ter uitbreiding en optimalisering van de saneringsinfrastructuur, die vaak minder goed scoren inzake kosteneffectiviteit werden wel weerhouden in de verschillende scenario's.
- de rangschikking van de maatregelen op basis van kosteneffectiviteit bevat overwegend acties inzake uitbouw en optimalisering van saneringsinfrastructuur (zeer gedetailleerd). Voor landbouw en industrie zijn er slechts enkele maatregelen, die zeer algemeen zijn: anti-erosie maatregelen (niet-kerende bodembewerking en groenbedekker, bufferstroken) en het terugdringen van verontreiniging van oppervlaktewater door industriële puntbronnen.

⁴⁵ Maatregelenprogramma p.15.

⁴⁶ cf. internet tool, uitgewerkt door VITO (raadpleegbaar via [website VITO](#) met login: mkm en paswoord: mkm)

⁴⁷ Voor verdere uitbouw en optimalisatie van saneringsinfrastructuur is dat niet het geval. Daar lijken de duurste maatregelen met name individuele saneringsinstallaties niet weerhouden te worden in de scenario's SPG en SPG/AG.

- het is onduidelijk in welke mate de geciteerde maatregelen voor industrie en landbouw als “aanvullende maatregelen”⁴⁸ te beschouwen zijn (cf. het erosiebesluit van 25 april 2014⁴⁹ en o.a. herziening sectorale voorwaarden industrie, ...).

De Raden vragen om te verduidelijken waarom sommige kosteneffectieve maatregelen niet weerhouden zijn en welke criteria doorslaggevend waren voor het niet weerhouden van deze maatregelen (zie verder [44]). Bovendien vragen de Raden nadere toelichting en verdere differentiatie bij de als aanvullend gecatalogeerde maatregelen voor de doelgroep landbouw en industrie.

De Raden zien het belang van de uitbouw van het rioleringsstelsel om de goede watertoestand te bereiken. De prioritering van de projecten maakt deel uit van de GUP's, de programma's van Aquafin en de prioritering van de Rio-subsidies. Dat sluit evenwel niet uit in sommige gevallen prioriteit kan gegeven worden aan andere, meer kosteneffectieve maatregelen dan de uitbouw van niet-prioritaire saneringsinfrastructuur om de goede watertoestand eerder te bereiken.

[44] **Onderbouwing wegingsfactoren multicriteria-analyse.** Naast kosteneffectiviteit worden ook andere criteria gebruikt om maatregelen en acties af te wegen. De Raden stellen vast dat het gewicht dat kosteneffectiviteit krijgt relatief beperkt is, met name 30%. De Raden stellen zich vragen bij de relevantie van sommige criteria die per maatregelenpakket worden gehanteerd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de criteria zoals “analyse” en “maatschappelijk draagvlak”. De criteria “effect op meerdere componenten van het watersysteem” en “bijdrage tot adaptie” onderschrijven de Raden wel omdat ze een duidelijke win-win betekenen.

De Raden missen bovendien ook de onderbouwing van de wegingspercentages in de MCA⁵⁰, nochtans bepalen zij in belangrijke mate de prioritering van maatregelen. Dit belemmert de begrijpbaarheid en motivatie van de gekozen maatregelen. Toepassing van de multicriteria-analyse maakt de prioritering van de maatregelen en acties heel erg *floou*. Het is voor de Raden onduidelijk waarom precies voor bepaalde maatregelen wordt gekozen en voor andere niet. De Raden wijzen erop dat dit het draagvlak voor het

⁴⁸ De online tool van het milieukostenmodel maakt onderscheid tussen “basismaatregelen” en “aanvullende maatregelen”. Deze terminologie stemt niet overeen met het onderscheid tussen “beslist beleid” en “bijkomende maatregelen”.

⁴⁹ Dit besluit wordt in het maatregelen-programma (actie 8B_A_009) aangeduid als “bijkomende maatregelen” terwijl het in werkelijkheid reeds beslist beleid is. (Publicatie in het Belgisch Staatsblad op 19 augustus 2014).

⁵⁰ niet voor alle maatregelenpakketten is de som van de criteria 100%. Dit is het geval voor o.a. maatregelenpakket 2 (kostenterugwinning) en 3 (duurzaam watergebruik).

maatregelenprogramma ernstig in het gedrang brengt. Zij hebben er begrip voor dat andere criteria naast kosteneffectiviteit kunnen meespelen in de keuze van de maatregelen, maar vinden het methodologisch niet correct om kosteneffectiviteit af te wegen tegen andere criteria. De juiste aanpak is volgens de Raden de volgende:

- i. toestandsanalyse
- ii. bepaling van de doelafstand
- iii. samenstelling mogelijke maatregelen en acties om doelafstand te bereiken
- iv. prioritering van de maatregelen op basis van kosteneffectiviteit
- v. verantwoording op basis van andere criteria waarom niet gekozen wordt voor de meest kosteneffectieve maatregelen

Deze analyse dient te gebeuren op een zo laag mogelijk niveau, bij voorkeur per waterlichaam. De Raden hebben de indruk dat de kosteneffectiviteit op een vrij globaal niveau werd uitgevoerd.

- [45] **Enkel afweging acties binnen een maatregelenpakket.** De Raden stellen vast de enkel maatregelen en acties binnen een pakket worden afgewogen. Volgens de Raden is het echter ook aangewezen om over de pakketten heen maatregelen en acties af te wegen. Zo zou het bijvoorbeeld aangewezen zijn om de impact van verdere investeringen in saneringsinfrastructuur af te wegen tegen hydromorfologische ingrepen zoals het aanleggen van oeverzones of anti-erosiemaatregelen versus baggerwerken. Dergelijke afwegingen zijn wellicht moeilijk te realiseren op de schaal van het gewest, maar zouden wel gebiedsgericht moeten gebeuren per waterlichaam of per (segment van een) waterloop.
- [46] **Finaliteit van de maatregelen.** Het maatregelenprogramma omvat 9 pakketten van maatregelen (nadere toelichting zie [5]). De Raden benadrukken dat de finaliteit van het maatregelenpakket 2 (kostenterugwinning) duidelijk een andere finaliteit heeft dan de daarop volgende pakketten die als hoofddoel hebben de goede ecologische toestand/potentieel te bereiken. Maatregelenpakket 2 vereist dan ook een andere aanpak volgens de Raden. De maatregelen moeten niet afgewogen worden volgens de vooropgestelde wegingscriteria, maar moeten onderworpen worden aan een maatschappelijk debat. Deze maatregelen hebben tot doel kostenterugwinning, maar zijn tegelijk duidelijk gelinkt aan de financiering (zie verder in deel 4.5).
- [47] **Streef naar efficiëntiewinsten bij bestaande maatregelen.** Met het scenario "regulier beleid" zouden 3% van de waterlichamen de goede toestand bereiken tegen 2021. Aanvullende maatregelen zijn nodig om het ambitieniveau op te trekken, maar de middelen die daar tegenover staan zijn beperkt.

[48] De Raden vragen om te onderzoeken waar efficiëntiewinsten kunnen geboekt worden binnen de bestaande maatregelen. De middelen die op die manier zouden vrijkomen kunnen ingezet worden voor bijkomende maatregelen, zonder dat hiervoor extra budget nodig is of met een beperkter budget dan geraamd.

[49] **Neem ook 'beslist beleid' dat nog niet uitgevoerd is mee in de KEA.** De kosteneffectiviteitsanalyse beperkt zich tot de zogenaamde bijkomende maatregelen. Een evaluatie van het maatregelenprogramma van de eerste stroomgebiedbeheerplannen leert dat een aantal van de geplande maatregelen waarvoor wel financiering voorzien is en dus als beslist beleid zijn gecatalogeerd niet uitgevoerd zijn. De Raden vinden dat ook deze maatregelen moeten meegenomen worden in de kosteneffectiviteitsanalyse.

4.5 Financiering

[50] **Grote uitdagingen met beperkte middelen.** Net zoals in de eerste planperiode zijn de uitdagingen om de goede toestand te halen zeer groot en staan daar tegenover beperkte middelen. De Raden wijzen erop dat heel wat acties uit de vorige planperiode vertraging hebben opgelopen en dat daarvoor vaak als oorzaak wordt gewezen op een ontoereikend budget. De Raden betreuren deze gang van zaken.

[51] Specifiek voor het **Sigmaplan** dringen de Raden aan op tijdige uitvoering van de maatregelen en acties. Tijdens de vorige planperiode (2010-2015) werden cumulatieve tekorten opgebouwd voor de Sigma-projecten. Hierdoor heeft de realisatie van het geactualiseerde Sigmaplan tijdens de vorige stroomgebiedsbeheerplanperiode vertraging opgelopen, waardoor het volledige plan pas in 2040 à 2050 gerealiseerd zou zijn i.p.v. de in de beslissing van de Vlaamse Regering voorziene horizon van 2030. Dit betekent dat het risico op een calamiteit sterk toeneemt, met de daaraan verbonden verantwoordelijkheden en aansprakelijkheden. Een tijdige uitvoering van de maatregelen zal volgens de Raden extra kosten in de toekomst kunnen vermijden.

[52] **Onduidelijke voorstelling van de budgetten.** De Raden hebben vragen bij de voorstelling van de budgettaire impact van de verschillende scenario's. Zo lijken de uitgaven exclusief saneringsinfrastructuur voor het regulier scenario wel heel beperkt (slechts 23 miljoen euro of 8% van het totaal budget). Het is voor de Raden onduidelijk in hoeverre daar ook budgetten van andere actoren zoals bijvoorbeeld W&Z in vervat zijn. De Raden vragen om meer duidelijkheid over de voorziene en geraamde budgetten.

Tegelijk merken de Raden op dat het aandeel van de uitbouw en optimalisatie van de saneringsinfrastructuur zeer groot is in alle scenario's. De Raden vragen ook transparantie over en garanties voor een correcte beste-

ding van de middelen die verzameld worden via de waterfactuur. Via deze weg zijn immers middelen beschikbaar voor de uitbouw en optimalisatie van rioleringsprojecten, die echter niet altijd binnen een redelijke termijn worden ingezet – ondanks de grote nood aan investeringen in de uitbouw, onderhoud en vervangingen van rioleringen.

- [53] **Maak onderscheid tussen redelijkheid en haalbaarheid.** De disproportionaliteitsanalyse omvat een beoordelingskader van de maatregelen vanuit twee perspectieven: (1) redelijkheid en (2) haalbaarheid. Bij de beoordeling van de **redelijkheid** wordt afgewogen of de totale kosten proportioneel zijn ten opzichte van de totale baten of met andere woorden wegen de baten van de maatregelen wel op tegen de kosten ervan. Bij de beoordeling van de **haalbaarheid** wordt getoetst in hoeverre de maatregelen betaalbaar zijn voor de verschillende doelgroepen. Cruciaal hierbij is de verdeling van de kosten over de doelgroepen en de criteria van betaalbaarheid per doelgroep afzonderlijk. Volgens de Raden zijn beide perspectieven belangrijk maar is een duidelijk onderscheid noodzakelijk. Zij hebben de indruk dat dit onderscheid niet zuiver is toegepast bij de opmaak van de maatregelenprogramma's. Het uitgangspunt om de redelijkheid te beoordelen is de afweging van de kosten tegenover de baten. Wie de maatregel moet betalen is hierbij (nog) niet relevant. Pas in tweede orde moet de vraag gesteld worden over de verdeling van de kosten en de betaalbaarheid voor de verschillende doelgroepen. De Raden hebben de indruk dat dit onderscheid onvoldoende gemaakt werd en dat kosteneffectieve maatregelen soms niet weerhouden werden omdat ze de betaalbaarheid van bepaalde doelgroepen in het gedrang zouden brengen. Als dat het geval is moeten er sociale en economische correcties uitgewerkt worden teneinde de meest kosteneffectieve maatregelen te financieren en daadwerkelijk te realiseren.
- [54] **Verdeling kosten "overheid" niet onderbouwd.** Om de betaalbaarheid van de scenario's te beoordelen worden drie verschillende mogelijkheden weergegeven: geen doorrekening van de kosten van de overheid (het betreft moeilijk aan andere doelgroepen toewijsbare kosten zoals structuurherstel, waterbodemsanering, ...) en doorrekening van de kosten op twee verschillende manieren. Een eerste manier is een 'gelijke spreiding' van deze kosten. Het is niet duidelijk wat deze gelijke spreiding inhoudt. Een tweede manier is een verdeling op basis van de verdeelsleutel 70% huishoudens, 25% industrie en 5% landbouw. Deze verdeelsleutel wordt "bij wijze van voorbeeld" toegepast. Op de hoorzitting die de Raden organiseerden met de CIW werd beaamd dat deze percentages louter illustratief zijn. Er blijken geen andere percentages toegepast te zijn. Volgens de Raden zou hier op zijn minst een sensitiviteitsanalyse moeten uitgevoerd zijn. De Raden betreuren ten zeerste dat op basis van illustratieve cijfers con-

clusies getrokken worden over de haalbaarheid van de verschillende scenario's door de doelgroepen.

[55] De scenario's wekken de indruk dat ze geen extra kosten met zich meebrengen voor de doelgroep industrie en slechts in beperkte mate voor de doelgroep landbouw. De Raden wensen dit beeld te nuanceren. Ten eerste zullen er wel kosten zijn ten gevolge van een verstrenging van vergunningen en een aanpassing van de grondwaterheffing vanaf 2017. Een beperking van de winning van grondwater noodzaakt tot investeren in nieuwe waterbesparende / waterbehandelingstechnieken of het aankopen van duurder water en een aanscherping van emissienormen noopt tot extra (duurdere) ingrepen. Dit geldt overigens ook voor landbouwbedrijven waarvoor deze kosten evenmin in beeld zijn gebracht. Ten tweede zullen de kosten van de waterzuivering ook betaald worden door industriële en landbouwbedrijven die gebruik maken de saneringsinfrastructuur waarvoor in de toekomst meer zal doorgerekend worden (cf. de verhoging van de heffingstarieven en saneringsbijdragen en –vergoedingen vanaf 2015).

[56] **Vragen bij onderbouwing criteria betaalbaarheid.** VITO werkte criteria uit om de betaalbaarheid van scenario's door de doelgroepen te toetsen. Volgende criteria werden hiervoor weerhouden.

Betaalbaarheid	Betaalbaar	Intermediair	Niet betaalbaar
Huishouden			
uitgaven drinkwaterfactuur %beschikbaar inkomen, gemiddeld	< 2%	2% - 5%	> 5%
uitgaven drinkwaterfactuur %beschikbaar inkomen, 10-percentiel	< 2%	2% - 5%	> 5%
Industrie			
% toegevoegde waarde	< 2%	2% - 50%	> 50%
% omzet	< 0,5%	0,5% - 5%	> 5%
Landbouw			
% toegevoegde waarde	< 2%	2% - 50%	> 50%
Overheid			
Overheid (% stijgingsritme uitgaven Vlaamse overheid)	< 2%	2-20%	>20%

Figuur 4 Drempelwaarden voor de toetsing haalbaarheid/betaalbaarheid

De Raden hebben een aantal bedenkingen bij de onderbouwing en gehanteerde uitgangspunten.

Bij de **huishoudens** is het onduidelijk of het beschikbaar inkomen een gestandaardiseerd inkomen betreft (op basis van equivalentieschaal⁵¹) of niet. De Raden onderschrijven wel het principe om vooral te kijken naar het onderste inkomensdecil. Een maximum van 5% is een aanvaardbare drempelwaarde voor waterarmoede⁵². De Raden wijzen er evenwel op dat

⁵¹ meestal volgens de equivalentieschaal van de OESO.

⁵² SERV-rapport Sociale aspecten van het waterbeleid 21 november 2012

de uitgaven voor de waterfactuur ten opzichte van het gezinsinkomen zeer sterk bepaald wordt door zowel het inkomen (sterke daling volgens inkomensdeciel), als door de gezinssamenstelling en woonsituatie (hoger voor eenoudergezinnen en alleenstaanden, voor huurders en voor gepensioneerden). Momenteel bedraagt het aandeel van de waterfactuur gemiddeld genomen minder dan 1%⁵³. Een gemiddelde grenswaarde van 2% betekent dus minstens een verdubbeling van de waterfactuur van de huishoudens.

Voor de doelgroep **industrie** werden de waarden overgenomen uit het socio-economische beoordelingskader dat toegepast wordt bij de BBT-evaluatie. Volgens de Raden kan dit beoordelingskader niet zonder meer overgenomen worden om een gefundeerde uitspraak te doen over de betaalbaarheid van het maatregelenpakket voor de doelgroep industrie in zijn geheel. Het hanteren van criteria zoals aandeel toegevoegde waarde en omzet op globaal niveau maken abstractie van de verschillen tussen industriële sectoren en bedrijven. Tegelijk wordt abstractie gemaakt van de huidige totale waterkost (aankoop, voorbehandeling, zuivering, heffingen, ...). In sommige bedrijven lopen de kosten voor water nu al op tot meer dan 10% van de toegevoegde waarde⁵⁴. De Raden wijzen erop dat toepassing van een criterium van 2% op de toegevoegde waarde gecreëerd door de Vlaamse industrie⁵⁵ overeenstemt met een absoluut bedrag van 700 miljoen euro. Dit is een equivalent van ongeveer 10 000 werknemers.

Ook voor de doelgroep **landbouw** is het voor de Raden aangewezen om de criteria te verfijnen door rekening te houden met het effectieve watergebruik en samenhangende kosten (sterk verschillend volgens sector).

[57] **Maximale draagkracht onduidelijk.** Toepassing van de betaalbaarheids-criteria levert volgens voor de verschillende doelgroepen volgende grenzen op alvorens disproportionaliteit in werking treedt:

- 1 037 miljoen euro huishoudens
- 481 miljoen euro industrie
- 21 miljoen euro landbouw

Het is voor de Raden onduidelijk hoe deze grenzen zijn berekend.

⁵³ Volgens de meest recente, beschikbare cijfers (2012) bedraagt het aandeel van de kosten voor 'leidingwater en zuivering van afvalwater' 0,77% van de gemiddelde totale consumptie van een Vlaams huishouden. Zie VMM (2014) De Watermeter 2013 p.38

⁵⁴ WES (2013), Socio-economisch belang van water in Vlaanderen, Studie in opdracht van VLAKWA. Gemiddeld genomen bedragen de kosten gerelateerd aan de aankoop van water, heffing en bijdragen in waterintensieve sectoren al 1,25 tot 5,5% van de toegevoegde waarde.

⁵⁵ excl. bouw, handel, transport, horeca en dienstverlenende bedrijven

De Raden hebben ook bedenkingen bij de voorstelling van de cijfers inzake betaalbaarheid van de verschillende scenario's. Het lijkt alsof de financiering van de saneringsinfrastructuur enkel aan de huishoudens is doorgerekend, terwijl ook de industriële – en landbouwbedrijven die gebruik maken van de saneringsinfrastructuur hiervan een deel betalen via de saneringsbijdragen en –vergoedingen. De Raden vragen hierover verduidelijking.

- [58] **Nood aan maatschappelijk debat.** De analyse van de haalbaarheid waarbij de kosten van de overheid verdeeld worden over de doelgroepen huishoudens, industrie en landbouw lijkt ervan uit te gaan dat alle kosten zullen/moeten doorgerekend worden. De Raden wijzen erop dat de Kaderrichtlijn spreekt over een "redelijke kostenterugwinning". Zij herhalen hun vraag om hierover een maatschappelijk debat te organiseren. Vragen als wat, hoeveel, aan wie en tegen wanneer moet doorrekend worden moeten hierbij aan bod komen. In dit verband verwijzen de Raden ook naar het Vlaams Regeerakkoord waarin een lange termijnvisie over de financiering van het waterbeleid is aangekondigd. De Raden vragen uitdrukkelijk om hierbij in een vroeg stadium betrokken te worden.

Referentielijst

- Aquafin, Aqua 2014/3,
[http://www.aquafin.be/UserFiles/File/Aqua%202014_3_def%20\(2\).pdf](http://www.aquafin.be/UserFiles/File/Aqua%202014_3_def%20(2).pdf)
- CIW (2014) Het maatregelenprogramma voor Vlaanderen – SGD Schelde en Maas
- CIW (2014) Stroomgebiedbeheerplan – Schelde
- CIW, Verslag hoorzitting CIW 23/10/2014 in het kader van het advies 'stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas 2016-2021'.
- Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive (2000/60/EC), guidance document n°1, Economics and the environment, The implementation challenge of the Water Framework Directive (<http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/economics/pdf/Guidance%201%20-%20Economics%20-%20WATECO.pdf>)
- Diensten van de Commissie, Werkdocument Begeleidend document bij het verslag van de Commissie aan het Europees Parlement en de Raad, inzake de tenuitvoerlegging van de Kaderrichtlijn Water (2000/60/EG) Stroomgebiedbeheerplannen voor de Lidstaat: België,
http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/pdf/CWD-2012-379_EN-Vol4_BE_nl.pdf
- Minaraad, SERV en SALV, Advies van mei 2009 over de stroomgebiedbeheerplannen Schelde en Maas
- Minaraad, SERV en SALV, Advies van september 2012 over het wijzigingsdecreet van het decreet Integraal waterbeleid
- Minaraad, SERV en SALV, Advies van juni 2013 over de tweede waterbeleidsnota
- Minaraad, SERV en SALV, Advies van november / december 2013 over de wijziging van het organisatiebesluit voor uitvoering van het Decreet Integraal Waterbeleid.
- MIRA, Milieurapport Vlaanderen, Belasting oppervlaktewater met zuurstofbindende stoffen en nutriënten,
<http://www.milieurapport.be/nl/feitencijfers/milieuthemas/kwaliteit-oppervlaktewater/belasting-van-oppervlaktewater/belasting-oppervlaktewater-met-zuurstofbindende-stoffen-en-nutri-eumlnten/>

MIRA, Milieurapport Vlaanderen, P(bruto emissie) in chemie / metaal / overige industrie / papier / textiel / voeding bij industrie,
<http://www.milieurapport.be/?PageID=794&Culture=nl>

SERV-rapport Sociale aspecten van het waterbeleid 21 november 2012

Vlaamse Bouwmeester, Naar een visionaire woningbouw, Kansen en opgaven voor een trendbreuk in de Vlaamse woonproductie.

VLARIO, Investeren in Vlaamse rioleringen: is er een paradigma verschuiving nodig?, 2014

VMM, Achtergronddocument 'Inventaris Prioritaire Stoffen', Achtergronddocument bij de stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en voor Maas.

VMM, Achtergronddocument 'Onderbouwing van afwijkingen op de milieudoelstellingen conform de Kaderrichtlijn Water en het decreet Integraal Waterbeleid'

VMM, Nutriënten in landbouwgebied (MAP), Fosfaat,
<http://www.vmm.be/water/kwaliteit-oppervlaktewater/toestand-oppervlaktewater/fysisch-chemische-toestand/nutriënten-in-landbouwgebied-map>

VMM, Nutriënten zoals nitraat en fosfaat zijn noodzakelijk voor het leven in het water, maar bij te hoge concentraties kunnen ze het ecosysteem ernstig ontwrichten, Fosfaat, <http://www.vmm.be/water/kwaliteit-oppervlaktewater/toestand-oppervlaktewater/fysisch-chemische-toestand/nutriënten>

WES (2013), Socio-economisch belang van water in Vlaanderen, Studie in opdracht van VLAKWA.

Figuren

Figuur 1 Situering van het Vlaams deel van het stroomgebieddistrict van de Schelde in het internationale stroomgebieddistrict. De lichtgele delen in het noorden van de provincie Antwerpen en het oosten van de provincie Limburg vormen het Vlaams deel van het stroomgebieddistrict van de Maas.

Figuur 2 De stroomgebiedbeheerplannen voor Schelde en Maas (2016-2021) bestaan uit verschillende planonderdelen.

Figuur 3 Schematische voorstelling van doelbereik (linker-as) en de meer-vraag in miljoen euro/jaar (rechter-as) volgens scenario's

Figuur 4 Drempelwaarden voor de toetsing haalbaarheid/betaalbaarheid

Afkortingen

afkorting	Verklaring
AG	Aandachtsgebied
BBT	Best Beschikbare Technieken
BREF	Best Available Techniques Reference documents
BZV	biochemisch zuurstofverbruik
CIW	Coördinatiecommissie Integraal Waterbeleid
CZV	chemisch zuurstofverbruik
DDT	Dichloordifenyiltrichloorethaan
EU	Europese Unie
GET	Goede Ecologische Toestand
GUP	Gebiedsdekkend Uitvoeringsplan
IHD	Instandhoudingsdoelstelling
KEA	Kosteneffectiviteitsanalyse
KRW	Kaderrichtlijn Water
MAP	Mestactieplan
MCA	Multicriteria-analyse
Minaraad	Milieu- en Natuurraad van Vlaanderen
MIRA	Milieurapport
MKM	Milieukostenmodel
N	Stikstof
Nt	totale stikstof
O	Zuurstof
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OR	Overstromingsrichtlijn
ORBP	Overstromingsrisicobeheerplannen
P	Fosfor
P(G)S	Prioritaire (Gevaarlijke) Stoffen
PAK	Polyaromatische Koolwaterstoffen
PCB	Polychloorbifenyyl
PDPO III	Derde programmadocument voor plattelandsontwikkeling
Pt	totale fosfor
REACH	Registration, Evaluation and Authorization of Chemicals
RWZI	Rioolwaterzuiveringsinstallatie
SALV	Strategische Adviesraad voor Landbouw en Visserij
SBZ	Speciale beschermingszone
SBZ-H	Habitatrichtlijngebied
SBZ-V	Vogelrichtlijngebied
SERV	Sociaal-Economische Raad van Vlaanderen
SGBP	Stroomgebiedbeheerplannen
SGD	Stroomgebieddistrict

SPG	Speerpuntgebied
ViA	Vlaanderen in Actie
VITO	Vlaamse Instelling voor Technologisch Onderzoek
VLAKWA	Vlaams Kenniscentrum Water
VMM	Vlaamse Milieumaatschappij
W&Z	Waterwegen en Zeekanaal nv
WATECO	Common Implementation Strategy for the Water Framework Directive, guidance document n°1, Economics and the environment, The implementation challenge of the Water Framework Directive

Bijlage

Enkele simulaties op basis van het milieukostenmodel voor de bekken
Demer, Nete en Beneden-Schelde voor de parameter totaal Fosfor

Demer	Scenario's					Kosteneffectiviteit				
	REG	GEFAS	SP	SP/AG	MAX	€/kg reductie	Jaarlijkse kost (€/jaar)	Bijk. effect (kg/jaar)	Cumul. kost (€/jaar)	Cumul. effect (kg/jaar)
Anti-erosiemaatregelen: niet-kerende bodembewerking						27	83.913	3.054	83.913	3.054
Het terugdringen van de verontreiniging van oppervlaktewater door industriële puntbronnen						43	45.217	1.062	129.131	4.116
Anti-erosiemaatregelen: groenbedekker						53	57.074	1.071	186.204	5.188
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 1 voor het bekken van de Nete						243	5.027	21	191.232	5.208
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 3						299	506.347	1.694	697.579	6.902
Mestgebruik beperken: bemesten volgens advies						317	438.520	1.382	1.136.099	8.284
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 12						381	68.649	180	1.204.748	8.464
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 5						382	260.539	682	1.465.287	9.146
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 1 voor het bekken van de Demer						415	288.509	695	1.753.796	9.841
Verdere uitbouw van de saneringsinfrastructuur (zowel collectieve als individuele zuivering)						453	2.788.600	6.152	4.542.396	15.994
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 10						455	186.772	411	4.729.168	16.404
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 9						475	71.588	151	4.800.756	16.555
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 4						481	196.287	408	4.997.042	16.963
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 7						502	149.869	299	5.146.911	17.262
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 3						609	3.486.796	5.727	8.633.707	22.989
Bufferstroken langs waterlopen						702	659.976	941	9.293.683	23.930
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 8						767	147.229	192	9.440.912	24.122
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 6						801	288.894	360	9.729.806	24.483
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 4						815	2.183.940	2.678	11.913.746	27.161
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 1 voor het bekken van de Maas						817	2.262	3	11.916.008	27.164
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 5						931	2.319.559	2.491	14.235.568	29.655
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 6						947	2.320.919	2.452	16.556.486	32.107
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Demerbekken						975	2.974.517	3.050	19.531.003	35.157
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 7						1.013	2.603.027	2.569	22.134.030	37.726
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 2 voor het bekken van de Demer						1.042	1.792.364	1.720	23.926.394	39.445
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 8						1.175	2.287.528	1.947	26.213.922	41.392
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 11						1.275	47.588	37	26.261.510	41.429
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 10						1.279	1.920.638	1.501	28.182.148	42.931
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 9						1.282	2.222.595	1.733	30.404.743	44.664
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 11						1.344	755.296	562	31.160.039	45.226
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 12						1.438	6.942.953	4.828	38.102.992	50.055
Uitvoering GUP-projecten prioriteit 3 gelegen in SPG met bijdrage IHD						1.473	120.211	82	38.223.203	50.136
Verdere optimalisatie van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Maasbekken						1.970	73.346	37	38.296.549	50.173
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Demerbekken						2.199	887.928	404	39.184.477	50.577
Verdere optimalisatie van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Demerbekken						2.750	348.365	127	39.532.842	50.704
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit -1						3.550	8.798	2	39.541.640	50.706
Uitbouw van de individuele zuivering in de 3de planperiode						5.984	1.298.354	217	40.839.994	50.923
Uitbouw van de individuele zuivering in het Maasbekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	4.601	1	40.844.596	50.924
Uitbouw van de individuele zuivering in het Netebekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	5.368	1	40.849.964	50.925
Uitbouw van de individuele zuivering in het Demerbekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	756.926	126	41.606.890	51.051
Uitbouw van de individuele zuivering in het Demerbekken - deel 1 (tegen 2017)						6.003	124.237	21	41.731.127	51.072

Nete	Scenario					Kosteneffectiviteit				
	REG	GEFAS	SP	SP/AG	MAX	€/ kg reductie	Jaarlijkse kost (€/jaar)	Bijk. effect (kg/jaar)	Cumul. kost (€/jaar)	Cumul. effect (kg/jaar)
Anti-erosiemaatregelen: niet-kerende bodembewerking						27	3.365	127	3.365	127
Anti-erosiemaatregelen: groenbedekker						94	73.246	779	76.610	905
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 1 voor het bekken van de Demer						159	2.625	17	79.236	922
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 1 voor het bekken van de Nete						291	377.755	1.297	456.991	2.219
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 3						353	278.327	788	735.317	3.007
Mestgebruik beperken: bemesten volgens advies						368	279.761	761	1.015.078	3.768
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 4						379	130.330	344	1.145.408	4.112
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Demerbekken						396	27.550	70	1.172.957	4.181
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur (zowel collectieve als individuele zuivering)						427	301.161	705	1.474.118	4.886
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 5						462	289.422	626	1.763.540	5.512
Verdere optimalisatie van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Netebekken						474	27.963	59	1.791.503	5.571
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 3						495	4.716.173	9.523	6.507.676	15.093
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 2 voor het bekken van de Dijle en Zenne						590	127.259	216	6.634.935	15.309
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 6						604	303.206	502	6.938.140	15.811
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 11						621	83.129	134	7.021.269	15.945
Uitvoering van GUP-projecten prioriteit 3 in SPG met bijdrage IHD						637	238.007	373	7.259.275	16.319
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 2 voor het bekken van de Nete						648	794.570	1.227	8.053.845	17.545
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 4						657	2.891.140	4.403	10.944.985	21.948
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 7						661	138.115	209	11.083.101	22.157
Het terugdringen van de verontreiniging van oppervlaktewater door industriële puntbronnen						700	562.106	803	11.645.206	22.960
Uitvoering van GUP-projecten prioriteit 4 in SPG met bijdrage IHD						701	67.005	96	11.712.211	23.056
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 12						740	116.010	157	11.828.222	23.212
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 5						790	3.811.172	4.822	15.639.393	28.034
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 8						794	151.337	191	15.790.730	28.225
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 6						894	3.630.916	4.062	19.421.646	32.287
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 9						940	132.676	141	19.554.322	32.429
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 7						1.052	3.054.457	2.904	22.608.779	35.332
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 8						1.084	2.710.330	2.501	25.319.108	37.833
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 11						1.125	1.280.266	1.138	26.599.374	38.971
Bufferstroken langs waterlopen						1.267	748.411	591	27.347.785	39.562
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 10						1.305	70.812	54	27.418.598	39.616
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 9						1.441	3.695.048	2.564	31.113.645	42.180
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 10						1.538	2.263.559	1.472	33.377.205	43.652
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Benedenscheldebekken						1.634	61.624	38	33.438.829	43.689
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 12						1.665	10.266.968	6.168	43.705.797	49.858
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 2 voor het bekken van de Maas						1.712	78.130	46	43.783.927	49.903
Verdere optimalisatie van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Maasbekken						1.970	73.346	37	43.857.272	49.941
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 2 voor het bekken van de Demer						2.856	53.542	19	43.910.814	49.959
Uitbouw van de individuele zuivering in de 3de planperiode						5.799	3.899.664	672	47.810.479	50.632
Uitbouw van de individuele zuivering in het Dijle- en Zennebekken - deel 1 (tegen 2017)						6.003	9.203	2	47.819.681	50.633
Uitbouw van de individuele zuivering in het Maasbekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	4.601	1	47.824.283	50.634
Uitbouw van de individuele zuivering in het Demerbekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	6.135	1	47.830.418	50.635
Uitbouw van de individuele zuivering in het Netebekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	2.560.665	427	50.391.083	51.062
Uitbouw van de individuele zuivering in het Netebekken - deel 1 (tegen 2017)						6.003	1.632.721	272	52.023.803	51.334
Uitbouw van de individuele zuivering in het Demerbekken - deel 1 (tegen 2017)						6.003	56.750	9	52.080.554	51.343
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Netebekken						14.225	208.559	15	52.289.112	51.358

Beneden-Schelde	Scenario's					Kosteneffectiviteit				
	REG	GEFAS	SP	SP/AG	MAX	€ / kg reductie	Jaarlijkse kost (€/jaar)	Bijk. effect (kg/jaar)	Cumul. kost (€/jaar)	Cumul. effect (kg/jaar)
Anti-erosiemaatregelen: niet-kerende bodembewerking						28	13.295	473	13.295	473
Anti-erosiemaatregelen: groenbedekker						68	73.399	1.076	86.693	1.549
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 1 voor het bekken van de Benedenschelde						142	284.008	1.997	284.008	1.997
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 1 voor het bekken van de Demer						159	2.625	17	286.633	2.014
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 1 voor het bekken van de Dijle en Zenne						174	9.729	56	296.362	2.070
Verdere uitbouw van de saneringsinfrastructuur (zowel collectieve als individuele zuivering)						189	838.988	4.434	1.135.350	6.504
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 1 voor het bekken van de Nete						243	5.027	21	1.140.377	6.525
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 3						254	279.356	1.100	1.419.734	7.625
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in het bekken van de Gentse Kanalen						255	40.195	158	1.459.928	7.783
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 4						304	252.893	832	1.712.821	8.615
Mestgebruik beperken: bemesten volgens advies						343	371.008	1.082	457.701	2.631
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 3						378	3.998.015	10.583	5.710.836	19.197
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Demerbekken						396	27.550	70	5.738.386	19.267
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 7						459	306.328	668	6.044.714	19.935
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 6						496	260.173	525	6.304.887	20.460
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 12						497	75.215	151	6.380.102	20.611
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 4						567	3.298.929	5.817	9.679.031	26.428
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 2 voor het bekken van de Benedenschelde						585	1.159.607	1.982	10.838.638	28.410
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 5						622	115.186	185	10.953.824	28.596
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 8						626	86.209	138	11.040.033	28.733
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Benedenscheldebekken						682	1.359.288	1.992	12.399.321	30.726
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 2 voor het bekken van de Gentse kanalen						703	41.365	59	12.440.685	30.784
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 5						724	2.677.019	3.696	15.117.704	34.480
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 6						740	2.830.960	3.825	17.948.664	38.305
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 11						889	37.469	42	17.986.133	38.347
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 7						894	3.301.070	3.693	21.287.203	42.040
Bufferstroken langs waterlopen						934	844.677	904	1.302.378	3.535
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 8						944	2.207.127	2.338	23.494.330	44.378
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 9						1.010	2.830.019	2.803	26.324.349	47.181
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit -1						1.062	8.798	8	26.333.147	47.189
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 11						1.130	785.670	695	27.118.817	47.884
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 10						1.170	1.771.123	1.513	28.889.940	49.398
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 9						1.175	15.425	13	28.905.365	49.411
Verdere uitbouw van de bovengemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 10						1.219	63.617	52	28.968.983	49.463
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in de 3de planperiode prioriteit 12						1.400	5.870.706	4.194	34.839.689	53.656
Verdere optimalisatie van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Benedenscheldebekken						1.571	164.140	105	35.003.829	53.761
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 2 voor het bekken van de Nete						1.757	61.097	35	35.064.927	53.796
Verdere optimalisatie van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Maasbekken						1.970	73.346	37	35.138.272	53.833
Verdere uitbouw van de gemeentelijke saneringsinfrastructuur in het Benedenscheldebekken						2.085	282.039	135	35.420.311	53.968
Uitvoering GUP-projecten met prioriteit 2 voor het bekken van de Maas						2.181	62.033	28	35.482.344	53.997
Het terugdringen van de verontreiniging van oppervlaktewater door industriële puntbronnen						2.505	19.312.615	7.711	19.312.615	7.711
Uitbouw van de individuele zuivering in de 3de planperiode						5.499	3.151.941	573	38.634.285	54.570
Uitbouw van de individuele zuivering in het Maasbekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	4.601	1	38.638.886	54.571
Uitbouw van de individuele zuivering in het Demerbekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	6.135	1	38.645.022	54.572
Uitbouw van de individuele zuivering in Dijle-Zennebekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	3.068	1	38.648.089	54.572
Uitbouw van de individuele zuivering in het Netebekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	6.902	1	38.654.991	54.573
Uitbouw van de individuele zuivering in het Netebekken - deel 1 (tegen 2017)						6.003	14.571	2	38.669.562	54.576
Uitbouw van de individuele zuivering in het Benedenscheldebekken - deel 1 (tegen 2017)						6.003	3.276.945	546	41.946.507	55.122
Uitbouw van de individuele zuivering in het Demerbekken - deel 1 (tegen 2017)						6.003	56.750	9	42.003.258	55.131
Uitbouw van de individuele zuivering in het Benedenscheldebekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	1.042.978	174	43.046.236	55.305
Uitbouw van de individuele zuivering in het Bovenscheldebekken - deel 2 (tegen 2021)						6.003	767	0	43.047.003	55.305